

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра психології, педагогіки і туризму

Кваліфікаційна робота магістра

на тему:

**«ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ЯК ОСНОВА
РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В ЛОНДОНІ»**

Допущено до захисту

« ____ » _____ 2020 року

студента групи МТ 01-19

факультету перекладознавства

освітньої програми

Туризмознавство

за спеціальністю 242 Туризм

Чурика Євгенія Ігоровича

Завідувач кафедри

психології, педагогіки і туризму

д. пед. н., проф. Матвієнко О.В.

Науковий керівник:

к. і. н., доцент Лебедева І.М.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ	
ДОСЛІДЖЕННЯ.....	6
1.1. Теоретичні підходи до визначення міського туризму та методологія дослідження.....	6
1.2. Історичні передумови розвитку туризму в Лондоні	13
1.3. Місце Лондона у туристичній галузі Великобританії.....	19
РОЗДІЛ II. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ЛОНДОНА ТА ТУРИСТИЧНА ІНФРАСТРУКТУРА МІСТА.....	28
2.1. Історико-культурні туристичні ресурси Лондона та їх класифікація.....	28
2.2. Історико-культурні туристичні ресурси.....	34
2.3. Природно-антропогенні і подієві туристичні ресурси	53
2.4. Туристична інфраструктура міста Лондон	61
РОЗДІЛ III. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ У ЛОНДОНІ.....	74
3.1. Сучасний стан розвитку пізнавального туризму.....	74
3.2. Перспективи інформаційного просування пізнавальних турів міста Лондон в Україні.....	78
ВИСНОВКИ.....	85
РЕЗЮМЕ/RESUME.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	92

ВСТУП

Актуальність теми. Сполучене Королівство Великобританії та Північної Ірландії – це високорозвинута країна світу, яка традиційно користується попитом на ринку туристичних послуг. Лондон – місто зі світовим ім'ям та тисячолітньою історією, столиця Великобританії. Великобританія уже кілька десятиліть входить в десятку найвідвідуваніших країн Європи і передусім завдяки своїй столиці, яка цікавить подорожуючих передусім своєю історико-культурною спадщиною. Відвідини Лондону дають змогу доторкнутися до історії однієї із наймогутніших країн світу, «володарки морів», батьківщини Уільяма Шекспіра, Уїнстона Черчелля, Бернарда Шоу. Саме Лондон відкриває можливість відчутти дух різноманітних епох, які збереглися у традиційних підходах у веденні повсякденного життя і в збереженні історико-культурних пам'яток. Відвідавши Лондон, турист долучається до передової історії винаходів, інтелектуалізму, військової справи, дипломатії, королівського церемоніалу і духовно-релігійних традицій. Це сприяє розвитку туризму: Лондон традиційно входить у першу п'ятірку найвідвідуваніших міст світу.

Історико-культурна спадщина столиці Великобританії дає змогу створювати одні із найпопулярніших у світі пізнавальні тури. Вивчення досвіду Лондону у контексті розвитку пізнавального туризму досить актуально для Києва і розвитку індустрії туризму нашої столиці.

Постановка проблеми та ступінь розробленості теми. Аналізуючи проблему дослідження туристичної галузі Лондона, а саме у контексті розвитку пізнавального туризму, варто зазначити, що ця тема залишається актуальною здебільшого серед фахівців, які готують довідникові видання та екскурсійні маршрути, путівники. Але чимало праць присвячено розвитку туризму у Великобританії, в тому числі і розвитку пізнавального туризму і історико-культурним ресурсам Лондона. Так, наприклад, у науковій праці

Н. Ю. Логинової здійснено огляд туристичного потенціалу країни, розглянуто історію розвитку туризму, а також присвячено увагу окремим видам туризму, в тому числі і міста Лондона [20]. У колективній монографії за редакцією А. Ю. Парфіненка розглянуті різні аспекти управління, у тому числі й те, як управління туристичною галуззю впливає на розвиток напрямку і окремих видів туризму [31]. Умови розвитку туризму у Великій Британії та головні туристичні центри, в тому числі Лондон, охарактеризовані у праці М. П. Мальської та ін. [24]

Загалом проблемам і особливостям розвитку індустрії туризму Великобританії в тому числі і Лондона, присвячено праці таких вчених, як Скаковська С. С. [29], Стафійчук В. І [33], Черніна І. В. [37], Фоменко Н. В. [36], Цюпін Б. [42]. Проте окремого дослідження, присвяченого пізнавальному туризму Лондона, історії туризму у цьому місті та його історико-культурній спадщині, яке б містило аналіз сучасних тенденцій розвитку туризму у місті, на жаль, немає.

Метою дослідження є визначення ролі історико-культурних туристичних ресурсів у розвитку пізнавального туризму Лондоніта формування рекомендацій щодо популяризації туристичних подорожей з пізнавальною метою до британської столиці для українських споживачів.

Завдання дослідження:

- охарактеризувати термінологічний апарат та методологію дослідження;
- з'ясувати історичні та ментальні передумови розвитку туризму в Лондоні;
- проаналізувати місце Лондона у туристичній індустрії Великобританії;
- охарактеризувати історико-культурні туристичні ресурси міста Лондон;
- охарактеризувати туристичну інфраструктуру пізнавального туризму;
- з'ясувати проблеми розвитку пізнавального туризму у місті Лондон;

– сформувані рекомендації щодо інформаційно-комунікаційної оптимізації просування пізнавального туризму міста Лондон в Україні.

Об’єкт дослідження – пізнавальний туризм міста Лондон.

Предметом дослідження є використання історико-культурних туристичних ресурсів міста Лондон у пізнавальному туризмі.

Методологія дослідження. Під час написання магістерської роботи були застосовані такі методи дослідження, як описовий, ретроспективний, статистичний, метод аналізу і синтезу, порівняльний.

Особистий внесок здобувача: всі структурні елементи магістерської роботи підготовлені самостійно.

Практичне значення роботи: результати магістерської роботи можуть бути використані туристичними операторами України у сфері оптимізації просування туристичних подорожей з пізнавальною метою до Лондона в Україні. Також інформаційно-статистичний матеріал магістерської роботи може бути використаний у процесі підготовки лекційних курсів, підручників з історії туризму, туристичного країнознавства тощо.

Апробація результатів. Головні положення та результати дослідження були представлені у вигляді тез доповіді, доповідалися та обговорювалися на науковій конференції: Міжнародна студентська науково-практична конференція 20-22 березня 2019 року, доповідь на тему: «Індустрія Туризму в Лондоні». Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2019. С. 682-684.

Структура магістерської роботи зумовлена метою та завданням роботи. Вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури.

Магістерську роботу викладено на 99 сторінках (з них – 91 сторінка основного тексту) комп’ютерного набору, вона включає 37 рисунків. Список використаних джерел включає 97 позицій.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Теоретичні підходи до визначення міського туризму та методологія дослідження

Туризм як явище в історії людської цивілізації був характерним з моменту появи організованої форми життя, оскільки людина завжди прагнула пізнавати навколишній світ, розширювати межі сприйняття, повноцінно відпочивати і отримувати новий життєвий досвід. Крім того, як зазначає О. О. Любіцева: «подорожування є формою пізнання навколишнього світу і розширення людських можливостей з адаптації до довкілля, а також одним з найдавніших засобів комунікації, культурного обміну, економічних контактів. Тобто, мобільність людства є певною рушійною силою суспільного розвитку, спрямованою на інтенсифікацію господарювання, пом'якшення соціального і політичного напруження, поліпшення умов життя шляхом пізнання природного та соціокультурного середовища життєдіяльності. Такими є об'єктивні передумови виникнення та поширення туризму як явища, яке охоплює значну частину людства»[23, с. 56].

Враховуючи різну мотивацію людей, існують і різноманітні види туризму: зелений, пригодницький, екологічний, весільний, лікувальний, спортивний тощо. Проте тривалий час вчені не розглядали міський туризм як окремий вид туризму. Наприклад В. Гаворнецький виділяє локальний туризм: «Локальний туризм охоплює в своєму обсязі село чи місто, які мають умови для його розвитку. Цей вид туризму спирається на природні, історичні та культурні автентичні засоби цієї території (села чи міста, району чи області)»[58, с. 76].

Такі дослідники, як М. Нешков, С. Ракаджийска, Т. Дьбева класифікуючи види туризму керувались також принципом географічного положення того чи іншого туристичного центру, тому дослідники виділили

поруч з морським, річковим, озерним та гірським туризмом, також сільський і міський види туризму. [24, с. 63]

У цілому вивчення міського туризму як явища розпочалося у 80-х рр. ХХ ст., проте дослідження були поодинокими. Вчені не одразу досягли спільного бачення цього явища. Так, у британському словнику з подорожей, туризму та гостинності С. Медліка (1993 р.) під «міським туризмом» розуміють подорожі та візити з фокусом на міські напрямки. Швидко зростаюча форма туризму, метою якої є відвідування історичних та культурних пам'яток, а також шопінг та ділові поїздки» [74]. У словнику Г. Лезера (1997 р.) сказано: «Міський туризм являє собою короткострокове (зазвичай 1-4 дні) відвідування міста з наступних причин: інтерес до історії або мистецтва міста, інтерес до відвідування подій і придбання різних видів товарів в даному місті. Міська подорож відбувається як індивідуально, так і в групі. Часто міська подорож проводиться в формі екскурсії на вихідних» [34, с. 55].

Німецькі вчені Генріх Нойенфельдт та Олаф Розе виокремлюють у 1997 році міський туризм, як вид туризму, який тяжіє до відвідування міст з різною метою, здебільшого пізнавальною, комерційною, розважальною. Німецькі вчені також конкретизували поняття міського туризму, зазначивши, що турист може перебувати в місті з особистих причин (щоб помилуватися красою міста, відчути образ, «душу» міста), так і з інших обставин.

На їхню думку, міський туризм переважається з «екскурсійними турами для огляду визначних пам'яток, подієвим туризмом, відвідуванням міста з метою провести в ньому вечір, відвідуванням міста з метою покупок, індивідуальними подорожами з діловою метою, відвідуванням міста з метою присутності на засіданні, відвідуванням конгресів та конференцій, відвідуванням ярмарків, відвідуванням міста з оздоровчою метою, паломництвом» [37, с. 81].

Учені Даніель Клук та Крістіан Кестер поклали в основу міського туризму відвідування міст з культурно-пізнавальною метою, подієвими та бізнесовими інтересами [37, с. 89].

Найавторитетніша міжнародна організація в галузі туризму – ЮНВТО – рекомендує власну дефініцію: «ЮНВТО називає міський туризм подорожами, які провадять подорожуючим в міста чи в місця з високою густотою населення» [54].

Очевидно, що для практичного використання цієї другої дефініції, її треба доповнити інформацією про ту межу густоти населення, після якої відвідування дестинації набуває статусу міського туризму. Крім того, потрібний простий спосіб виявлення на практиці меж таких дестинацій. У Міжнародних рекомендаціях зі статистики туризму 2008 р. міський туризм, з одного боку, віднесено до таких видів, на інформацію щодо яких є чим далі, тим більший запит, а з іншого – як таких, для яких поки що не знайдено достатньої кількості одноманітних характерних параметрів, а тому важко розробити рекомендації щодо накопичення та використання відповідної інформації [52].

Оскільки статус населеного пункту (село, селище міського типу, місто) можна легко ідентифікувати, то обмеження цією ознакою з метою виокремлення міського туризму є зручніше для статистики цього виду туризму, а отже, і його дефініції.

Вчені Європейського інституту порівняльних міських досліджень Університету Еразмус (EURICUR, м. Роттердам, Нідерланди) Л. Берг, Й. Борг та Й. Мейер у монографії «Міський туризм: функціонування і стратегії у восьми європейських містах» виконали порівняльний аналіз впливу туризму на такі міста Західної Європи, як Антверпен (Бельгія), Копенгаген (Данія), Едінбург, Глазго (Великобританія), Генуя (Італія), Гамбург (Німеччина), Ліон (Франція) та Роттердам(Нідерланди) [95].

Серед сучасних українських праць, присвячених цій проблематиці, варто відзначити дослідження О. Гладкого та О. Склярова про те, що «міський туризм має вужчу направленість та спрямований на задоволення переважно культурно-пізнавальних потреб туристів, пов'язаних із загальним універсально-комплексним ознайомленням із містом, його архітектурною та просторовою конфігурацією, планувальною структурою, історичною, етнічною та культурно-релігійною спадщиною» [10].

Питання мети відвідування туристами міста розкрито у дослідженні І. Смирнова. Зокрема, автор вказує на такі різновиди туризму, які можуть бути здійснені у місті: діловий; шопінг; подієвий; культурно-пізнавальний; релігійний; освітній; лікувально-оздоровчий; екстремальний туризм [27].

Б. Цюпін виділяє такі види міських туристських центрів: «центри культурно-пізнавального туризму, центри ділового туризму, центри туризму, міста-курорти, лікувальні центри і центри паломництва. Багато міст, передусім, великі міста і мегаполіси, є полі функціональним». З точки зору організації дослідник виділяє два різновиди міських турів: «стаціонарні тури – з перебуванням туристів в одному місті, туристському центрі; маршрутні тури – відвідання кількох міст і центрів пам'яток, побудоване у вигляді маршруту подорожі. При організації маршрутних турів розробляється спеціальний графік відвідування запланованих пунктів. На місто або туристський центр виділяється один-три дні в залежності від величини туристського центру і обсягу пам'яток. Найбільша кількість днів виділяється тільки на найбільші туристичні центри – столичні міста, такі як Париж, Рим, Лондон, Київ» [42].

Узагальнення інформації про міський туризм відображене у монографії за редакцією І. Писаревського, який розкриває проблему комплексно з урахуванням специфіки життя великих мегаполісів. Автор під терміном міського туризму об'єднує низку інших видів туризму таких як пізнавальний,

діловий, шопінг-туризм, архітектурний, гастрономічний, винний, ностальгічний тощо [40, с. 45].

Учені вважають, що досить пізні зацікавлення дослідженням міського туризму пов'язано також і з тим, що лише у 2008 році кількість міського населення в світі стала перевищувати кількість сільського, що безумовно вплинуло і на статистику туристичних потоків і відвідуваність міст. У таких умовах, як зазначає О. Бейдик: «феномен активного освоєння міських територій у туризмі пояснюється декількома перевагами урбанізованої території з-поміж інших: високою щільністю туристичних об'єктів на незначній площі; основу відвідувачів становлять жителі інших міст, що пояснюється прагненням людини перебувати у звичному середовищі; доступність міських поселень з точки зору транспортногосполучення (визначається низькою вартістю та широким вибором перевізників, а також кращим станом транспортної інфраструктури); більша динамічність у порівнянні з сільськими територіями; можливість забезпечити повноцінний відпочинок за короткий період часу (що актуально, враховуючи тенденцією суспільства, використовувати декілька короткострокових відпусток у рік); більше покриття мережею Інтернет та ширшою пропозицією резервування та надання послуг через гаджети, що спрощує отримання послуги для сучасного споживача; вища рекреаційна ємність урбанізованих територій у порівнянні з природними; широкий спектр вибору та можливість самостійного планування відпочинку» [3, с. 68].

Туристична індустрія впливає так чи інакше на всі галузі економіки країни і міста зокрема, що певною мірою ускладнює його життя і адміністрування при якому потрібно максимально сприяти як і розвитку міста, так і розвитку туризму який сприяє наповненню бюджету. У зв'язку з цим Б. Цюпін зазначає, що «У сучасному світі міста є центрами розвитку туризму, і відповідно міське середовище неодмінно повинне володіти всім, що здатне підтримувати інтерес туриста: атрактивність – здатність звертати

на себе увагу; експресивність – особлива виразність; меморіальність – зв’язок з пам’ятними подіями, явищами, особистостями; унікальність – одиничність пам’яток; рідкість – раритетність. Локація, фести, культурна спадщина, їжа, туристичні об’єкти – це все складові міського туризму, і саме правильна промоція дає можливість будь-якому місту стати цікавим для туристів та провідним за відвідуванням» [42].

Водночас частина вчених не погоджується з доцільністю виділення такого виду туризму, як міський.

Одним з аргументів можна назвати те, що міські атракції (медицина, освіта, наука, культура, закупівлі в магазинах та ін.) не створені спеціально для туристів – вони призначені насамперед для мешканців. Однак, для функціонування туристичної галузі неістотно, чи атракції створені спеціально для туристів, чи ні – важливо, що ними можуть скористатися не тільки мешканці, ці атракції також приваблюють відвідувачів.

Інше заперечення стосується тих випадків, коли міста не мають якихось саме їм притаманних туристських атракцій. Наприклад, якщо в місті відбувається якась подія, для участі в якій чи для спостереження за якою зібралася велика кількість відвідувачів, то така причина приїзду відвідувачів саме з містом пов’язана випадковим способом. Щодо цього міркування, доцільно зауважити, що події, які відбуваються в містах і які приваблюють туристів, відбуваються саме в містах завдяки одній з властивостей міст – міста мають відповідну інфраструктуру, яка може забезпечити: приїзд і від’їзд великої кількості людей за короткий період, розміщення цих людей і надання їм змоги прогледуватися й задовольнити інші свої потреби. Крім того, події є не єдиними туристськими атракціями, які приваблюють у міста відвідувачів – крім згаданих раніше культурно-історичних пам’яток, спеціалізованих будівель для спортивних змагань та ділових зустрічей, закладів науки, освіти, мистецтва, медицини, в частині міст розташовані курорти. Тому виділення видів туризму за адміністративним статусом destinations, зокрема,

за видом населених пунктів, які є місцем прибуття і перебування відвідувачів, є цілком обґрунтованим.

Оскільки відвідувані ресурси міського туризму у різних містах є різними (хоча повинні містити частину однотипних ресурсів), то структура цих ресурсів для кожного міста буде індивідуальною і динамічною, відповідно до динаміки зміни міста. Ця відмінність структури відвідуваних ресурсів поділяється на дві підкатегорії: для видів туризму, виділених за метою подорожі, та для видів туризму, виділених за особливостями дестинації (незаселена територія – населений пункт; різні види населених пунктів). У першому випадку структура відвідуваних ресурсів буде однаковою для різних дестинацій, але різна для різних видів туризму, відповідно до мети подорожі. У другому випадку структура відвідуваних ресурсів може бути різною чи однотипною для різних міст, відповідно до індивідуальної складової відвідуваних ресурсів конкретних порівнюваних міст.

Під час написання магістерської роботи були застосовані методи наукового дослідження. За допомогою описового метода було здійснено характеристику історико-культурних туристичних ресурсів та туристичної інфраструктури міста Лондон. При розкритті історичних і ментальних передумов розвитку пізнавального туризму у Лондоні було використано ретроспективний метод. За допомогою статистичного метода було охарактеризовано місце Лондона у туристичній індустрії Великої Британії. Для аналізу стану пізнавального туризму, визначення проблем та перспектив його розвитку, а також розробки рекомендацій щодо вдосконалення просування пізнавального туризму Лондона в Україні було використано універсальні методи аналізу і синтезу.

Таким чином, наукове дослідження поняття «міського туризму» розпочалося лише у 80-х рр. XX ст. З початку XXI ст. туризм у містах, за визначенням експертів Всесвітньої туристичної організації, став ключовим

чинником розвитку міста та його господарства. Це стало підґрунтям для досліджень з теоретичного осмислення феномену міського туризму у всій його складності та спроб практичного впровадження результатів цих досліджень. На даний час, незважаючи на досить ґрунтовне висвітлення даної проблематики міського туризму (або туризму в містах), однозначного тлумачення сутності й змісту цього поняття поки що не існує. Це пов'язане, насамперед, з диференційованими підходами у різних країнах до визначення міста та туристичної діяльності міському середовищі. Але у будь-якому разі, згідно з результатами досліджень, одним із мотивів залучення туриста до міського туризму є пізнавальна мета.

Отже, вивчення міського туризму як окремого виду має порівняно недовгу історію, чим пояснюється наявність різних позицій серед учених щодо доцільності вивчення цього явища. Але слід зазначити, що вчені поступово напрацьовують матеріал з цієї проблематики.

1.2. Історичні передумови розвитку туризму в Лондоні

Лондон – столиця Великої Британії та одне з найбільших міст Європи. Він є світовим центром культури, музики, освіти, моди, політики, фінансів і торгівлі. Це яскравий і галасливий мегаполіс з динамічним життям і чудовою космополітичною атмосферою. Лондон – одне з найдавніших міст Європи, яке має дивовижну концентрацію різних пам'яток, пам'яток історії та культури: розкішні палаци, історичні будівлі, вежі, мости, старовинні церкви, атракціони та музеї світового рівня.

Лондон має цікаву і давню історію. Вважається, що Лондон було закладено ще стародавніми римлянами в 43 році н. е. Поселення римлян було створено на північному узбережжі річки Темза і йому було дано назву Лондіній. На жаль, зараз важко сказати, що означає ця назва, цілком ймовірно що йдеться про фортецю або укріплене місто. У 61 році місто було знищено

пожежею в результаті повстання бриттів. У III ст. н. е. Лондіній став головним містом Верхньої Британії. Римляни покинули Британські острови у V ст. [9, с. 65].

Згодом сакси засновують неподалік від Лондінія місто Лундевік, на який здійснюють напад вікінги в IXст. і в цьому ж столітті столицю саксів було перенесено до Лондінія. Уже в XI ст. Лондон фігурує як резиденція англосаксонського короля. З цього часу місто складається з двох частин: Сіті (власне місто, де зараз розташовується сучасний діловий район) і Вестмінстер (резиденція короля).

У XI ст. у Вестмінстерському абатстві урочисто коронували Вільгельма Завойовника. У 1216 р. в місто увірвалася армія французів. З цього часу Лондон ніколи не захоплювали іноземці. У 1348 році чума нанесла непоправний удар і населення міста скоротилося вдвічі. Процвітати Лондон почав в період правління династії Тюдорів, які встановили абсолютну монархію. Крім того, місто майже взагалі не постраждало в період Реформації. Станом на XVI - XVII ст. Лондон відбувся як потужний промисловий центр і одне з найбільших міст Європи. Розростання міста не завжди було сприятливим фактором у його історії. Так, перенаселення і відсутність інженерних мереж призводили до найсильніших епідемій чуми. Так, у 1666 році відбулася потужна пожежа, від якого постраждала більша половина старого міста. У XVII ст. Лондон став світовою фінансовою столицею.

У XVII-XVIIIст., особливо після встановлення у Великій Британії конституційної монархії, Лондон бурхливо розвивався і перетворився на важливий економічний центр і транспортний вузол, набув статусу світової фінансової столиці. У XIX ст. столиця Великобританії стає найбільшим містом світу й одним з найпотужніших індустріальних центрів. Перша світова війна призупинила розвиток міста, а під час Другої світової війни нацисти хоч і не ввійшли на територію островів і самого Лондона, але піддали його сильним

бомбардування, в ході яких загинуло багато жителів і було зруйновано кілька десятків історичних будівель [12, с.18].

У 1952 році Великий смог, край шкідлива суміш туману і диму промислового походження, на п'ять днів спустився на Лондон. Незабаром концентрація в повітрі продуктів згоряння стала такою високою, що за подальші тижні в місті від смогу загинуло близько 4000 чоловік, а ще 8000 стали жертвами катастрофи в подальші кілька місяців. Подія примусила міське керівництво серйозно зайнятися цією проблемою, внаслідок чого було видано загальнодержавний закон «Про чисте повітря» (1956), а також аналогічний міський закон (1954).

У 1960-і роки, завдяки популярним музичним колективам як то Beatles і Rolling Stones він став одним з світових центрів молодіжної субкультури (отримавши прізвисько «Свінгуючий Лондон»). У 1966 році збірна Англії виграла у фіналі на стадіоні «Вемблі» Чемпіонат світу з футболу.

В 1970-ті роки Лондон став мішенню для терористів, коли місто вперше піддалося атакам Ірландської Республіканської Армії. Ці атаки регулярно повторювалися до кінця ХХ століття.

З середини ХХ століття, незважаючи на вплив іммігрантів з країн Співдружності (особливо з Індії, Пакистану і Бангладеш), населення міста почало скорочуватися. Кількість лондонців зменшилась з майже 9 до 7 млн чоловік у 1980-і, після чого воно стало повільно зростати.

З Лондоном пов'язано життя та творчість низки видатних людей таких, як У. Шекспір, Р. Бернс, Дж. Свіфт, Д. Дефо, Дж. Чосер, Ч. Діккенс, Д. Г. Байрон, В. Скотт, які були майстрами художнього слова. Крім того, з Лондоном пов'язана діяльність видатних науковців таких, як І. Ньютон, Р. Бойль, Дж. Брайлей, В. Гершель, М. Фарадей, Є. Резерфорд, Дж. Берналл і інші. В історії світового образотворчого мистецтва помітний слід в хроніках Лондона залишили такі художники, як Д. Рейнолдс, Т. Гейнсборо, Х. Реберн.

Основи реалізму в англійському живописі заклав Уільям Хогард. [12, с.86]. Багато інших видатних особистостей залишили свій слід в історії Лондона.

Дослідники і гості Лондона відзначають, що мешканцям британської столиці притаманні певні ментальні риси. Наприклад, пересічні громадяни Лондона і всієї країни живуть з постійними думками про завтрашній день, вони дуже економні. Але в той же час у Лондоні всюди за все потрібно платити: за користування праскою в готелях, за громадський туалет, за стільчик в парку, за перетин чийогось землеволодіння за межами міста. Також британці дуже стримані і виховані, ніколи не нав'язують своє товариство, ні в що не втручаються, намагаються завжди проявити витримку. У зв'язку з цим на перший погляд житель Лондона може здатися мовчазним і байдужим та замкнутим, але якщо у нього щось запитати, він обов'язково все розкаже і покаже. Відкритість і привітність характерні для простих людей, а холодність для людей з вищих прошарків суспільства. Цікавим є факт того, що жителі Лондона живуть відособлено один від одного, практично не знаючи сусідів. Жителі Лондона дуже люблять домашніх тварин, фактично у кожній родині вони є. Також значну частину свого вільного часу приділяють покращенню свого будинку, квартири. Але при всій замкнутості жителі Лондона люблять повеселитись і радіють навіть незначним подіям. Англійська Церква стала незалежною від Риму в XVI ст. Традиційними в Лондоні вважаються протестантизм кальвіністського зразка та католицизм. Також серед протестантів вирізняються баптисти, методисти та Армія спасіння. Також у Лондоні можна зустріти мусульман, прихильників іудаїзму, індуїзму та сикхів [12, с. 95].

У Лондоні дуже люблять футбол, на стадіонах під час гри можуть розіграватись серед вболівальників справжні баталії. Більше того вболівальники порівнюють футбол з релігією. Кожну неділю жителі Лондона грають у крикет, тому щоб завоювати їх довіру потрібно добре знати цю гру.

Саме в цій грі проявляються традиційні риси характеру британця – холоднокровність, чесність, стоїцизм [9, с. 54].

Однією з найголовніших рис характеру пересічного жителя Лондона є почуття справедливості, тому не дивно, що саме в цій країні виникає перший парламент. Англійці не терплять хитрості і віроломства, але уникають категоричних суджень і висновків та поважають людей і не прагнуть спілкуватися на особисті теми [12, с. 105]. Ще однією з головних рис характеру лондонців є повага до встановлених правил, законів. Також вони дотримуються регламентації ритуалів і церемоній. Наприклад це стосується щоденної чайної церемонії, котра відбувається кожного дня після обіду. Часто англійці вживають чай з молоком, при цьому заварку вони наливають в молоко а не навпаки. Маючи справу з жителями столиці Великої Британії потрібно обов'язково дотримуватись усіх формальностей. Не можна звертатися по імені, якщо вам не дали на це дозвіл, звертання повинно бути офіційним: містер, місіс. На різноманітних заходах потрібно добре знати титули і звання людей, але при знайомстві про них казати не прийнято. Також жителі Лондона дуже сентиментальні у питаннях привітань та подарунків, потрібно добре знати що і кому та коли дарувати. Багато традицій і церемоній пов'язано з королівською родиною. Влітку в королівському саду Букінгемського палацу проводяться прийоми, на які запрошують людей різних професій.

Два рази на місяць в Букінгемському палаці проводяться церемонії нагородження урядовими грамотами і королівськими нагородами. Кожного року королева відкриває засідання парламенту. Згідно з традицією доки королева їде до парламенту палацові стражі оглядають підвальні приміщення тому що в 1605 році в підвальні приміщення парламенту зловмисники заклали порох і хотіли його підірвати. У другу неділю листопада всі британці віддають дань загиблим в війнах і воєнних конфліктах ХХ століття.

Щорічно в великий четвер напередодні свята Воскресіння Христа королева роздає милостиню пенсіонерам одного із соборів або абатств країни. Ця традиція бере свій початок з XIII ст., коли королі влаштовували обіди для бідних і хворих, роздавали одяг і навіть омивали ноги. Також не варто забувати про традиційну англійську систему мір і ваги, лівосторонній рух тощо [12, с.52].

Однією з візитівок британської столиці є лондонські паби. Туристи вважають, що лондонський паб нагадує клуб, але для самих лондонців це дещо інше. В добу Середньовіччя таверни відігравали дуже важливу роль в житті країни. Саме в них втомлені мандрівники могли перепочити, поїсти, знайти нічліг, почути новини, послухати інших людей. В Лондоні в пабах вживають як і сотні років тому здебільшого пиво з традиційними закусками: риба з картоплею, сосиски з пюре, пиріг з яловичини тощо. Варто також пам'ятати про традиції відвідування пабів, а саме сюди приходити можна, якщо виповнилось 14 років і лише з 18 років можна вживати алкогольні напої.

Отже, Лондон був заснований ще на зорі нашої ери і має довгу історію, насичену подіями світового значення. За всю його історію у Лондон іноземна армія ввійшла тільки один раз в ході війни з Францією у XIII столітті, після цього ніхто ніколи не підкорював його. Це сприяло збереженню історико-культурної спадщини міста та визначає сьогодні його туристичну атрактивність. Столиця Великої Британії завжди була потужним портом, політичним та економічним центром не тільки країни але й Європи і усього світу, тому саме тут зосередилися потужні історико-культурні ресурси, які сприяють розвитку туризму в країні. Також, враховуючи особливості географічного положення країни, у жителів міста склався особливий менталітет. По сьогоднішній день діють традиції, які склалися ще в середні віки і пов'язані вони як і з королівською родиною так і з звичайним ритуалом відвідування пабів. Шанування традицій є одним з факторів привабливості Лондона для туристів.

1.3. Місце Лондона у туристичній галузі Великобританії

Велика Британія вважається батьківщиною сучасного туризму, а його засновник Томас Кук був хрещеним батьком першої туристичної подорожі, яка відбувалася 5 липня 1841 року з метою популяризації здорового способу життя. Від того часу Велика Британія посідає місце серед країн-лідерів туризму. Туристична галузь є важливим сектором британської економіки, тому її розвитку приділяється велика увага.

У квітні 2003 р. для популяризації Британії в світі та сприяння розвитку економіки було створене Британське національне агентство з розвитку туризму Visit Britain. Воно було утворене в результаті злиття між Британським туристичним управлінням та Англійською радою з туризму і є відомчим громадським органом, відповідальним за Департамент культури, засобів масової інформації та спорту. У квітні 2009 р. агенство VisitEngland стало більше самостійним органом від VisitBritain, і зайняло позиції на ринку туризму нарівні зі створеними структурами VisitScotland та VisitWales [92].

VisitBritain, яке у 2019 р. відзначило своє 16-річчя, є позавідомчою державною організацією, яка фінансується Міністерством цифрових технологій, культури, медіа та спорту у Великобританії – DCMS model (TheDepartmentforDigital, Culture, Media&Sport) через гранти [85]. Але це не є єдиним джерелом доходу для агентства. Воно також отримує фінансування з інших урядових каналів. Крім того, агентство є партнером комерційних компаній: авіаперевізників, великих туроператорів і т.д. Також, агентство продає свої туристичні продукти через 17 сайтів різними мовами та в різній валюті: лондонський проїзний OysterCard, карти для відвідування музеїв, екскурсії і т.д. [92].

Гендиректор агентства Саллі Балкомб відмічає, що за півсторіччя туристична індустрія перетворилася на одну з крупніших галузей економіки, яка забезпечує 9% ВВП Великобританії та 10% робочих місць [91].

Велика Британія залучає туристів з усього світу своєю багатоміліардною самобутньою культурою, історією, неповторним «чисто англійським» шармом і колоритом. Велика кількість пам'яток, що несуть відбиток різних епох від стародавньої доби до Новітнього часу, різноманіття музеїв, що представляють найбагатшу культурну спадщину та забезпечують нескінченний інтерес до цієї унікальної держави. Імениті британські університети (Кембридж, Оксфорд, Единбург і інші) залучають студентів з усього світу. У Лондоні й інших найбільших містах Великобританії (Глазго, Ліверпуль тощо) проводиться величезна кількість бізнес-форумів і конгресів, що також сприяє залученню туристів-бізнесменів [9].

За даними Всесвітньої туристичної організації за 2019 р., Великобританія посідає 10 місце у списку ТОП-10 найвідвідуваніших країн світу (36 млн. туристів). А ось серед 10 країн, в яких частка загальних надходжень від туризму складає майже 50% Велика Британія займає 5 місце (52 млрд. дол. США). За даними Всесвітньої туристичної організації у 2019 р. країну відвідали 36,3 млн осіб, що становить 5,1% від загальної кількості в'їзних туристів у Європі. За цим показником Велика Британія у 2019 р. посіла 6 місце серед країн Європейського туристичного [54].

Туризм у Великій Британії є однією з найважливіших експортних галузей, а його внесок у ВВП країни становить 10%. Туризм забезпечує близько 10% робочих місць в країні [54].

Будучи країною зародження туризму як форми культурного дозвілля, Велика Британія на світовому ринку туристичних послуг належить до країн, які приймають значні туристичні потоки з-за кордону. Успіх туризму сприяє економічному та соціальному добробуту країни. Головний інтерес для більшості туристів представляють історико-культурні та архітектурні об'єкти,

зокрема пам'ятки давньоримської епохи, середньовічні замки, музеї. Крім цього, значною популярністю серед як іноземних, так і внутрішніх туристів користуються національні парки, найбільші з яких розташовані в Шотландії, Уельсі та в Північній Англії. В контексті ролі Велика Британія належить до Північного туристичного району Європейського туристичного регіону.

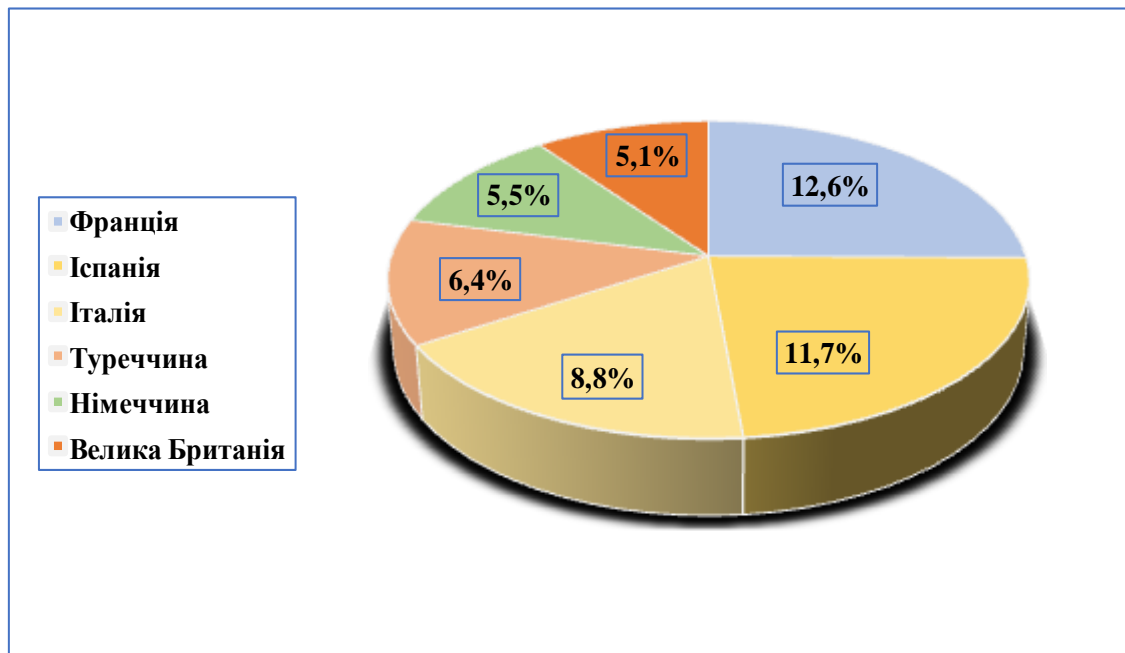

Рис. 1.1. Місце Великобританії за показниками в'їзного туризму серед країн Європейського туристичного регіону [54].

До головних видів туризму у Великій Британії належать культурно-пізнавальний, діловий, освітній, подієвий, спортивний, ностальгічний та сільський. Найчастіше туристи долучаються до міського туризму (55,7%), що включає обіди в ресторанах, шопінг, відвідування пабів, спілкування з місцевими жителями, відвідування парків або садів, відвідування музеїв чи художніх галерей, барів та нічних клубів, салонів краси та спа-зон.

Близько 11,8% відвідувань пов'язані з візитами всесвітньо відомих туристичних місць, відомих пам'ятників та споруд, екскурсій, зоопарків,

акваріумів або інших пам'яток природи, участю у літературних, музичних, телевізійних, кінофестивалях. Окремо виділяється відвідування історичних пам'яток (10,6%) – замків чи історичних будівель, культових споруд тощо.

Лондон впевнено займає місце серед міст-лідерів світового туризму. В умовах глобалізації та стрімкого розвитку технологій усі міста мають рівні можливості для розвитку міського (урбан) туризму. Особливо привертають увагу міжнародних туристів світові (глобальні) міста, що вирізняються високим ступенем ділової активності та політичним, економічним та культурним потенціалом. Про це свідчить рейтинг ТОП-20 найвідвідуваніших міст світу [69].

Необхідно зазначити, що протягом останніх п'яти років триває постійна боротьба за першість між європейським Лондоном та азійським Бангкоком, які час від часу змінюють один одного на першій сходинці. За останніми даними WTO перше місце займає Лондон – більш ніж 18 млн. туристів в рік збагачують бюджет країни на 19 млрд. дол. в рік [54]. Також, впевнено займають свої позиції у першій п'ятірці Париж та Дубай.

Існує ще один показник оцінки ефективності міста як туристичної дестинації. Він полягає у врахуванні співвідношення кількості міжнародних відвідувань та чисельності населення міста. За цим показником однозначним лідером є Дубай – 5,7 відвідувачів на одного жителя у 2019 р. Інші популярні у міжнародних туристів міста світу мають значно нижчий показник відвідуваності через їх велике населення. Рейтинг міст за витратами міжнародних туристів має дещо інший вигляд, що обумовлено

різницею у рівні життя в найпопулярніших туристичних

Рис. 1.2. Найвідвідуваніші міста світу

№	Місто	Країна	Чисельність відвідувачів млн	№	Місто	Країна	Витрати відвідувачів млрд дол
1	Бангкок	Таїланд	21,47	1	Дубай	ОАЕ	31,3
2	Лондон	Велика Британія	19,88	2	Лондон	Велика Британія	19,76
3	Париж	Франція	18,03	3	Нью-Йорк	США	18,52
4	Дубай	ОАЕ	15,27	4	Бангкок	Таїланд	14,84
5	Нью-Йорк	США	12,75	5	Токіо	Японія	13,48
6	Сінгапур	Сінгапур	12,11	6	Париж	Франція	12,88
7	Куала-Лумпур	Малайзія	12,02	7	Сінгапур	Сінгапур	12,54
8	Стамбул	Туреччина	11,95	8	Сеул	Південна Корея	12,30
9	Токіо	Японія	11,7	9	Куала-Лумпур	Малайзія	11,34
10	Сеул	Південна Корея	10,2	10	Тайбей	Тайвань	9,6
11	Гонконг	Китай	8,37	11	Барселона	Іспанія	9,28
12	Барселона	Іспанія	8,2	12	Маямі	США	8,15
13	Амстердам	Нідерланди	8,0	13	Лос Анджелес	США	8,10
14	Мілан	Італія	7,65	14	Мадрид	Іспанія	8,02
15	Тайбей	Тайвань	7,35	15	Стамбул	Туреччина	7,54
16	Рим	Італія	7,12	16	Гонконг	Китай	6,54
17	Осака	Японія	7,02	17	Сідней	Австралія	6,40
18	Відень	Австрія	6,69	18	Сан-Франциско	США	5,95
19	Шанхай	Китай	6,12	19	Мюнхен	Німеччина	5,32
20	Прага	Чехія	5,81	20	Берлін	Німеччина	5,0

дестинаціях світу. За цим показником першість має Дубай, друге місце посідає Лондон [21].

Лондон – одне з провідних світових туристичних напрямків. Згідно з щорічним “Лондонським туристичним звітом 2018-2019” у 2019 р. місто залучило 20,42 млн. міжнародних відвідувачів, що робить його одним із найбільш відвідуваних у світі за показниками міжнародних відвідувань. А у 2019 р. місто прийняло 21,713 млн. туристів [61].

До столиці Британії люди їздять з усіх куточків земної кулі, щоб помилуватися багатьма вражаючими пам’ятками, дослідити надзвичайно яскраву культуру міста. Крім того, доходи від туризму в Лондоні становлять приблизно 10% валового доходу міста з доданою вартістю, де туристи в витрачають приблизно 15 мільйонів фунтів на рік. Цей показник включає всі аспекти туристичної індустрії, такі як: проживання, транспорт, харчування та туристичні внески [96].

Оскільки Лондон є одним з провідних центрів туризму і постійно має високий рівень туристичного потоку, столиця Британії має свій офіційний сайт під назвою: VisitLondon. Сайт представлений 6-ма мовами: англійською, німецькою, італійською, французькою, іспанською, китайською, та має такі декілька категорій:

- Категорія “Квитки та пропозиції” пропонує відвідувачам не тільки можливість забронювати або купити онлайн квитки до музеїв/театрів/визначних місць, а й список готелів (на платформі Booking.com), де можна не тільки дізнатися інформацію про готелі Лондона, а й забронювати номер онлайн;

- Категорія “Що можна зробити в місті” відкриває для відвідувачів інформацію про ресторани/кафе, які заходи відбуваються (або планують відбуватися) в місті через “карту подій”, список визначних пам’яток Лондона з описом.

Через пандемію коронавірусу ця категорія має додаткову підкатегорію: “Віртуальний Лондон” або “Дізнайся про Лондон з дому”. В цій підкатегорії проходять трансляції подій та вистав наживо, є можливість відвідувати віртуальні тури по музеях і галереях;

Ще однією важливою категорією сайту є “інформація для туриста” – тут відвідувачі можуть знайти інформацію про трансфери з аеропорту, розклад автобусів, де краще обміняти гроші, схему метро та інші важливі пункти для майбутніх відвідувачів столиці [21].

Як відомо, індустрія туризму була однією з перших, яка найбільш постраждала від COVID-19. Британське управління туризму відіграє важливу роль для підтримки сектору в ці безпрецедентні та складні часи, тому на офіційному веб-сайті VisitLondon та на корпоративному веб-сайті VisitBritain / VisitEngland для туристичної галузі Великобританії постійно публікуються статті з інформацією для туристів.

Як зазначено на офіційних сайтах, Великобританія все ще відкрита для відвідувачів. Однак уряд Великобританії не рекомендує подорожувати без необхідності. Від людей вимагається продовжувати дотримуватися правил соціальної дистанції в 1,5 м та обмежувати контакт з іншими людьми. Якщо людина є резидентом чи відвідувачем, яка прибула до країни, їй потрібно буде самостійно ізолюватися протягом 14 днів з кількома винятками. Але, згідно з розпорядженням уряду країни з 10 липня 2020 року людям, які прибувають до Англії з таких країн як: Франція, Іспанія, Німеччина та Італія, більше не потрібно буде самоізолюватися.

Громадський транспорт повинен використовуватися лише для подорожей, необхідних для поїздки, уряд Британії радить здійснювати подорожі на велосипеді або пішки. Але якщо людині необхідно скористатися громадським транспортом, то їй треба дотримуватися усіх встановлених правил, дотримуючись яких можна здійснювати поїздки. Також на офіційному сайті VisitLondon рекомендують під час планування своєї поїздки громадським транспортом скористатися веб-сайтом «Транспорт для Лондона», щоб дізнатися актуальну інформацію [92, 93].

Отже, вивчення міського туризму як окремого виду має порівняно недовгу історію, чим пояснюється наявність різних позицій серед учених щодо доцільності вивчення цього явища. Але слід зазначити, що вчені поступово напрацьовують матеріал з цієї проблематики. Лондон був заснований ще на зорі нашої ери і має довгу історію, насичену подіями світового значення. За всю його історію у Лондон іноземна армія ввійшла тільки один раз в ході війни з Францією у XIII столітті, після цього ніхто ніколи не підкорював його. Це сприяло збереженню історико-культурної спадщини міста та визначає сьогодні його туристичну атрактивність. Столиця Великої Британії завжди була потужним портом, політичним та економічним центром не тільки країни але й Європи і усього світу, тому саме тут

зосередилися потужні історико-культурні ресурси, які сприяють розвитку туризму в країні.

Туристична індустрія Великобританії з часом перетворилася на одну з крупніших галузей економіки, яка забезпечує 9% ВВП Великобританії та 10% робочих місць. У квітні 2003 р. для популяризації Британії в світі та сприяння розвитку економіки було створене Британське національне агентство з розвитку туризму Visit Britain.

Агенство фінансується через гранти, створює партнерства з комерційними компаніями: авіаперевізниками, великими туроператорами і т.д., продає свої туристичні продукти через 17 сайтів різними мовами та в різній валюті: лондонський проїзний OysterCard, карти для відвідування музеїв, екскурсії і т.д. Країна залучає туристів з усього світу своєю багатовіковою самобутньою культурою, історією, неповторним «чисто англійським» шармом і колоритом.

Згідно зі звітом Всесвітньої туристичної організації за 2019 р. Великобританія займає 10 місце у списку ТОП-10 найвідвідуваніших країн світу (36 млн. туристів). А ось серед 10 країн, в яких частка загальних надходжень від туризму складає майже 50% Велика Британія займає 5 місце (52 млрд. дол. США)

За даними Всесвітньої туристичної організації у 2019 р. країну відвідали 36,3 млн осіб, що становить 5,1% від загальної кількості в'їзних туристів у Європі. За цим показником Велика Британія у 2019 р. посіла 6 місце серед країн Європейського туристичного регіону/

Так, до головних видів туризму у Великій Британії належать культурно-пізнавальний, діловий, освітній, подієвий, спортивний, ностальгічний та сільський. Найчастіше туристи долучаються до міського туризму (55,7%), а в цьому випадку лідирує безперечно Лондон, який належить до найвідвідуваніших міст світу завдяки своїй історико-культурній спадщині. За

останніми даними ВТО перше місце займає Лондон – більш ніж 18 млн. туристів в рік збагачують бюджет країни на 19 млрд. дол. в рік

РОЗДІЛ II. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ЛОНДОНА ТА ТУРИСТИЧНА ІНФРАСТРУКТУРА МІСТА

2.1. Історико-культурні туристичні ресурси Лондона та їх класифікація

Історико-культурні туристичні ресурси – це важливий елемент туристичної індустрії будь-якої країни та її столиці. Історико-культурні пам'ятки демонструють унікальність історичного розвитку країни, таланти народу, які свідчать про особливий внесок країни у розвиток людської цивілізації. Крім того, саме історико-культурні туристичні ресурси є основою екскурсійно-пізнавального туризму, який є одним із найпопулярніших видів туризму поруч з рекреаційним (пляжним). Саме тому зазначений вид туристичних ресурсів часто сприяє суттєвому поповненню державного та регіонального бюджету.

Історико-культурними ресурсами вважаються такі, які «створені людиною і мають суспільно-виховне значення, становлять пізнавальний інтерес і можуть бути використані для задоволення духовних потреб населення, відзначаються великою різноманітністю і включають історико-архітектурні, археологічні та історичні пам'ятки, твори монументального мистецтва, етнографічні особливості території, традиційні промисли і ремесла (народні традиції, вірування, образотворче мистецтво тощо). [11, с.52].

Крім того, конкретизуючи поняття пам'яток історії, варто зазначити таке: «Пам'ятками історії і культури є споруди, пам'ятні місця і предмети, пов'язані з історичними подіями в житті народу та розвитком суспільства і держави, витвори матеріальної і духовної творчості, які мають історичну, наукову, художню або іншу культурну цінність» [11, с.56].

Щодо історико-культурних ресурсів міста Лондон, серед усіх їх видів найбільше характерна саме історико-архітектурна спадщина [3, с.63].

Пам'ятки архітектури становлять важливу історичну, мистецьку, наукову цінність і сприяють розвитку туристичної індустрії, викликаючи інтерес до національної історії. Саме вони здатні продемонструвати дух тієї чи іншої епохи, рівень розвитку матеріальної культури та духовні цінності, ступінь розвитку культури та освіти, традиції, побут, залучення до загальносвітових тенденцій тощо. Архітектурні пам'ятки вбирають в себе світоглядні орієнтири багатьох поколінь, інтегрують цінності, науку, віру, політичні і державні установки, традиції суспільства того часу тощо. Тому кожен об'єкт є несе собою велику пізнавальну цінність. Якщо ж говорити про масштаби регіону чи міста, тим паче столиці країни, то пізнавальні цінності архітектурних ансамблів значно зростають, оскільки ілюструють фактично дух всього народу і його розвиток протягом окремих епох, які вилилися у конкретні архітектурні форми. Також варто відзначити важливу роль пам'яток архітектури у вихованні патріотизму і любові до рідної землі, естетичного сприйняття.

Також потрібно зазначити, що історико-архітектурні пам'ятки також різноманітні і серед них можна виділити: традиційні або ексклюзивні, унікальні, громадські, культові, промислово-виробничі, військові споруди, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, архітектурні монументи та скульптурні пам'ятники (пам'ятники монументального мистецтва) тощо [3, с.53]. Крім того, серед історико-культурних об'єктів окремо виділяють ті, які внесені до списку світової спадщини ЮНЕСКО як витвір людського генія.

Дестинації міста Лондона, на основі класифікаційних підходів О. О. Бейдика, можна розподілити на декілька груп: історико-культурні туристичні ресурси, природно-антропогенні туристичні ресурси та подієві туристичні ресурси.

До найвідвідуваніших історико-культурних туристичних ресурсів належать:

– об’єкти світової спадщини ЮНЕСКО, до яких належать: Вестмінстерський палац, абатство та церква святої Маргарити; Тауер; Морський Грінвіч;

– палаци та резиденції, історико-архітектурні пам’ятки суспільно-політичного життя, до яких належать: Букінгемський палац, Вайтхол, Хемптон, Резиденція прем’єр-міністра Великої Британії;

– культові споруди: Собор святого Павла, Церква Темпл, Церква святого Варфоломія, Церква святого Мартіна;

– музеї, галереї та театри: Британський музей, Національна Галерея; галерея ToteModern, театр Глобус та інші.

До природно-антропогенних туристичних ресурсів відносять: Королівський ботанічний сад Кью, який віднесено до світової спадщини ЮНЕСКО; Гайд-парк, який унікальним чином поєднує природну красу і результати діяльності людини.

У Лондоні відбувається чимало заходів, які можна віднести до подієвих туристичних ресурсів. Лише в Альберт-холі щороку відбувається понад 300 заходів, включаючи концерти класичної музики, постановки опер і балетів, благодійні концерти тощо. Площі, до яких належать найвідвідуваніші і найпопулярніші серед туристів: Трафальгарська площа, яка є місцем проведення громадських заходів, чим звертає увагу туриста, та площа Пікаділі, яка приваблює до себе бізнес-еліту із усього світу, тут проводяться зустрічі великих корпорацій, підписуються контракти, відбуваються презентації інноваційних продуктів, що безумовно приваблює сучасного туриста; Лондонська фондова біржа, де відбуваються провідні бізнес-події країни; магазини вулиці Оксфорд-стріт та Ковент-Гарден; куди збираються туристи з усього світу, коли виробники випускають нові колекції одягу, взуття, аксесуарів тощо, на різноманітні розпродажі; «Лондонське око» – найбільше колесо огляду в Європі, прогулянка на якому перетворилася на одну з ключових подій для туриста; «Вемблі» – найбільший стадіон

Великобританії й одна з найбільш культових футбольних арен; де відбуваються футбольні матчі світового рівня; хмарочос The Shard, де відбуваються різноманітні заходи бізнесового та культурного життя; фестивалі та ярмарки.

Статистичні дані кількості відвідувачів 10 найпопулярніших пам'яток Лондона (станом на 2019 р.) показано на рис. 2.1.

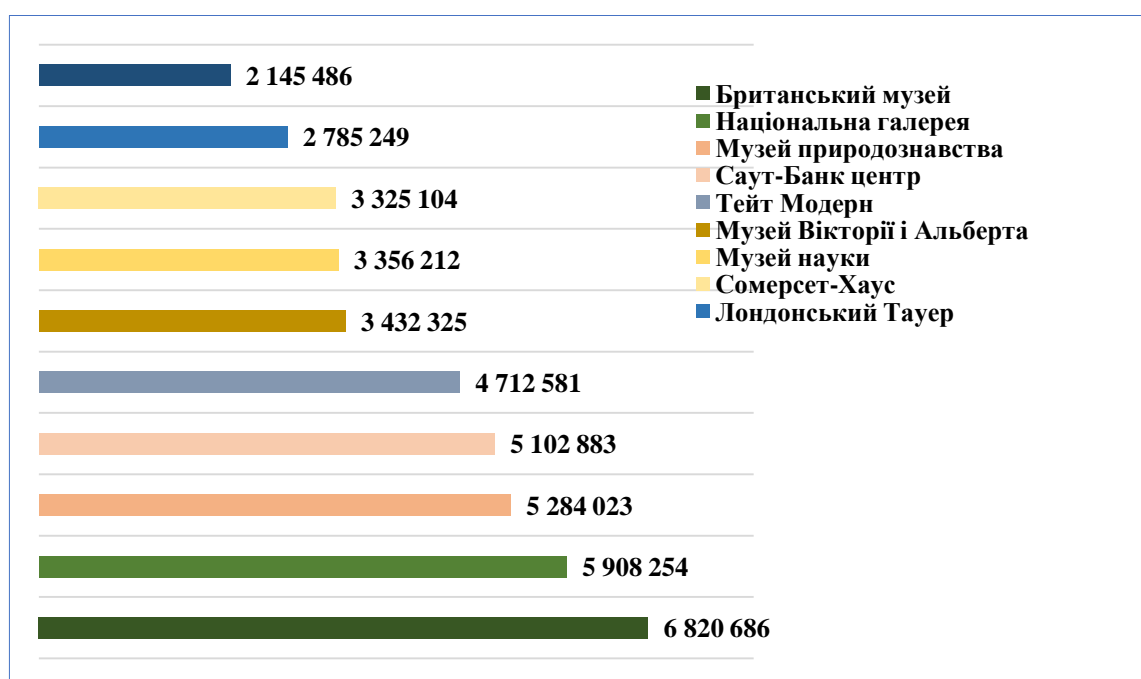

Рис. 2.1 Найпопулярніші пам'ятки Лондона

Вище ми перерахували найвідвідуваніші і найпопулярніші історико-культурні об'єкти, природно-антропогенні та подієві ресурси столиці Великої Британії, Лондона. Крім того, важливо в туризмі розуміти територіальну організацію об'єктів. У даному випадку потрібно з'ясувати, які з перерахованих об'єктів, в яких районах міста Лондона знаходяться. Так, у цілому Лондон поділяється на 32 райони та Лондонський Сіті (середньовічний центр, який нині відіграє роль ділового центру). Центральними районами Лондона є такі: Блумсбері, який насичений будівлями в стилі георгіанської архітектури та численними парками. Тут розміщуються Британський музей і

Лондонський університет. Саме на території Сіті було засноване в античну добу поселення. Цей район нагадує самостійне місто і має дивовижний контраст сучасної архітектури та старовинних середньовічних вулиць. Ковент-Гарден – торговий та розважальний район Лондона, який розташований в східній частині Вест-Енду. Кларкенуелл — історичний район між Уест-Ендром і фінансовим центром лондонського Сіті. Саме в районі Лестер-сквер розташована вулиця Пікаділлі і Трафальгарська площа. В районі Мейфер розташовані сучасні будівлі штаб-квартир багатьох великих компаній. Сохо – відомий розважальний район з величезною концентрацією модних ресторанів, кафе, клубів і джаз-барів. В районі Південного берегу Темзи можна споглядати історико-культурні ансамблі здалеку у спокійній атмосфері. В районі Південного Кенсінгтону–Челсі розміщується низка музеїв. Вестмінстер – самостійне місто, яке має історичні та культурні пам'ятки світового рівня: Букінгемський палац, Вестмінстерський палац і Вестмінстерське абатство. Іст-Енд – район, в якому поруч з модними барами розміщуються художні галереї та парки. Грінвіч — район на мальовничому південному березі Темзи, відомий своєю обсерваторією. Хакні – модне лондонське боро з художньою сценою. На територію району Хаммерсміт і Фулем розташовується будівля штаб-квартири ВВС. Хемпстед – район богемі з найбільшим лондонським парком [97].

Більшість архітектурних пам'яток Лондона розташовано в районі Вестмінстера. Основний планувальний вузол району – перехрестя Чарінг-Кросс, що примикає до Трафальгарської площі, з якого розходяться вулиці Уайтхолл до парламенту, Мелл до Букінгемському палацу, Стренд до Сіті.

З південного боку Трафальгарської площі знаходиться перехрестя Чарінг-Кросс. Це місце вважається географічним центром Лондона і звідси відраховуються відстані до інших об'єктів міської інфраструктури (раніше цю роль виконували Лондонський камінь і Сент-Мері-ле-Боу). Тут перетинаються знамениті вулиці – Стренд, Уайтхолл, Кокспер-стріт. Кожна з

них знаменита по-своєму: Стренду вже тисяча років, Уайтхолл – центр зосередження британської влади, на Коксперт-стріт розташовувалася компанія, що володіла лайнером «Титанік». Назва перехрестя походить від поклінного хреста, який Едуард I звелів встановити тут, у села Чарінг, в пам'ять про свою дружину Елеонору Кастильську. Після її смерті в 1290р. Едуард супроводжував її тіло в Лондон у Вестмінстерське абатство і протягом всього скорботного шляху в місцях ночівель поставив потім поминальні хрести (загалом їх 11).

Як відомо, туристські поїздки в Лондон звичайно включають і екскурсії до прилеглих до міста районів, таких як:

- Оксфорд і Кембридж, де знаходяться найстаріші університети
- до королівської резиденції Віндзор з фортецею, найбільшим у світі замком і каплицею XIV ст.,
- на батьківщину Шекспіра – Стратфорд-на-Ейвоні, де працює шекспірівський театр,
- до маєтку Вінстона Черчилля – Блейхейм, де він жив і похований [12, с.39].

Отже, історико-культурні ресурси – це і матеріальні, і духовні пам'ятки народу, які відіграють велику роль як у формуванні світогляду народу, так і для задоволення матеріальних, в т. ч. і туристичних потреб. Серед історико-культурних пам'яток Лондона можна виділити шість груп, а саме: об'єкти світової спадщини ЮНЕСКО; палаци та резиденції, пам'ятки суспільно-політичного життя; площі та парки; культові споруди; промислово-виробничі та розважальні пам'ятки архітектури; музеї, галереї та театри.

Вище ми виокремили окремі групи туристичних ресурсів Лондона, а в наступному параграфі зосередимося на характеристиці туристичних історико-культурних туристичних ресурсів.

2.2. Історико-культурні туристичні ресурси

Лондон – одне з найцікавіших міст світу, яке приваблює щороку велику кількість туристів. Серед історико-культурних туристичних ресурсів британської столиці декілька об'єктів мають виключну цінність. До об'єктів світової спадщини ЮНЕСКО, які розташовані у Лондоні, належать: Вестмінстерський палац, аббатство та Церква святої Маргарити; Тауер; Морський Грінвіч та Королівський ботанічний сад Кью, який ми охарактеризуємо у наступному параграфі.

Вестмінстерський палац в Лондоні (The Palace of Westminster) – це велич Великобританії, що має тисячолітню історію. Саме тут відбуваються засідання парламенту острівної країни. Споруда заворожує своєю помпезністю та зачаровуючою панорамою над Темзою. Англо-сакси вперше заклали тут храм, що на їх мові звався західною церквою, тобто “westminster”. З часом ця назва поширилась на увесь район, розташований на узбережжі Темзи. У 1066-му році у Вестмінстерському абатстві коронували герцога Вільяма. Він перетворив Вестмінстерський палац на свою резиденцію. Відтоді всі монархи, окрім Едварда V та Едварда VIII, коронувалися саме тут. Уже в XIII ст. тут відбуваються засідання британського уряду. А у 1512 році після масштабної пожежі в будівлі король Генрі VIII вирішує повністю передати Вестмінстер у володіння Палати лордів та Палати громад. Саама з того часу, палац стає центром суспільно-політичного життя країни. Втім, більшість урочистих церемоній і далі проводять тут.

За свою історію Вестмінстер багато разів було зруйновано. У 1834 році частина палацу згоріла. Рішення парламенту залишитись у будівлі просто таки вберегло її від занепаду, тому що саме у зв'язку з цим частину палацу відбудували, щоб парламент зміг працювати.

Друга світова війна завдала численних руйнувань палацу у зв'язку із бомбардуваннями, які влаштували фашисти. Але не зважаючи на це

Вестмінстер вдало і швидко реконструювали. Уже в 50-тих роках Вестмінстерський палац набув свого звичного вигляду.

Рис. 2.1. Вестмінстерський палац.

Зараз Вестмінстерський палац включає в себе такі туристичні об'єкти: Вестмінстер-хол, в якому організують різноманітні урочисті заходи та виставки; Вежу королівських коштовностей, в якій знаходяться спадкові коштовності британської монаршої династії, та на постійній основі функціонує експозиція, яка ілюструє історію парламенту; Храм Покрови Святої Марії, до якого мають доступ лише парламентарі. Тут відбувається шлюбні церемонії та хрещення; Коридорні приміщення та приміщення для зустрічей і зборів, відокремлені для робочих кабінетів персоналу.

Ще одна невід'ємна частина Вестмінстерського палацу – вежі, розташовані на його території. Спроектвана колись як димар, Центральна башта зараз налічує більше 400 камінів. Вежа Вікторії продовжує виконувати роль парламентського архіву, що зберігає понад 3 мільйони документів. Але

найвідомішою серед них залишається Вежа Єлизавети, в якій красується витвір сера Едварда Беккета – Біг Бен.

Біг-Бен – один з головних символів Лондона, який є часовою вежею Вестмінстерського палацу. Біг-Бен був побудований в 1859 році за проектом Чарльза Баррі. Величезні годинники датуються цим же періодом.

Рис. 2.2. Біг-Бен

Вестмінстерське абатство (або соборна церква св. Петра у Вестмінстері) – шедевр готики та одне з легендарних місць Лондона. Історія цієї релігійної споруди йдуть в раннє Середньовіччя. Вестмінстерське абатство було засноване Едвардом Сповідником у 1065 році як місце поховання. З 1066 року тут були короновані та поховані більшість британських королів.

Церква Святої Маргарити, історія якої почалась у XII столітті, коли була збудована бенедиктинцями перша церква в честь Маргарити Антіохійської. Вона була відбудована знову при Тюдорах (в 1486–1523 рр.), А в XVII ст.

за стала парафіяльною для членів Британського парламенту. У церкві св. Маргарити поховані Вільям Кекстон і Волтер Релі. Тут за традицією вінчалися багато поколінь англійської аристократії, у тому числі Вінстон Черчилль. Популярністю користується церковний орган.

Рис. 2.3. Церква Святої Маргарити

Тауер – це одна з найвідоміших історичних пам'яток не тільки Великобританії, але й усього світу. Тауер включений до списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Фортеця була заснована ще за часів Вільгельма Завойовника в XI столітті. Протягом своєї історії Тауер виконував чимало функцій: в'язниці, палацу, королівської скарбниці, звіринця. Зараз Тауер є одним з найпопулярніших туристичних атракціонів Сполученого Королівства і включає чудові історичні експозиції

Рис. 2.4. Тауер

Грінвіч — центр британської військово-морської потужності, відомий своєю обсерваторією і колекціями національного морського музею що вражають. Саме тут знаходиться нульовий меридіан, Королівська Обсерваторія, парк та музей [44].

Рис.2.6. Грінвіцька обсерваторія

До історико-культурних туристичних ресурсів Лондона належать також палаци та резиденції, історико-архітектурні пам'ятки суспільно-політичного життя, до яких належать: Букінгемський палац, Вайтхол, Хемптон, резиденція прем'єр-міністра Великої Британії.

Букінгемський палац – культова Історична будівля, яка є символом британської монархії. Палац був побудований в 1837 році та є офіційною лондонською резиденцією британської королівської сім'ї з часу правління королеви Вікторії. Найпримітнішою особливістю цього місця є зміна почесної варти, яка відбувається в будь-яку погоду рівно об 11 годині 30 хвилин. Це чи не найзнаменитіша церемонія в Лондоні, яка приваблює безліч туристів. Влітку палац відвідують близько 50 000 гостей, які беруть участь в прийомах в королівському саду, де є озеро і водоспади. Картину природи доповнюють фламінго, спокій яких не порушують навіть королівські вертольоти, що кружляють над садом [61]

Якщо королева знаходиться в Букінгемському палаці, то на флагштоку піднято Королівський штандарт. Якщо вона перебуває у своїй літній резиденції, то тоді можна придбати квитки на екскурсії по розкішних залах, королівських галереях і стайнях [44].

Рис. 2.7. Букінгемський палац

Вайтхолл - палац, де зазвичай проходять лондонські паради. Щодня тут можна зустріти кінну гвардію під час зміни варти в Букінгемському палаці. Також у Вайтхоллі знаходиться музей кінної гвардії.

Рис. 2.8. Вайтхолл

Хемптон — один з найзнаменитіших європейських палаців, побудований за часів Генріха VIII. Цікаві особливості будівлі: астрономічний годинник XVI століття, стара каплиця, королівські апартаменти та галерея з привидами.

Рис. 2.9 Хемптон

До історико-культурних туристичних ресурсів крім вище перелічених належить і резиденція прем'єр-міністра Великої Британії, якій понад 200 років. Неподалік від Вайтхоллу знаходиться невеликий провулок Даунінг, де в будинку під номером 10 розташована резиденція прем'єр-міністра Великої Британії. На жаль, відвідати цю пам'ятку Лондона не можна, але можна хоча б поглянути здалеку. Цікавий факт: служать спеціальні коти-щуролови. Нині цей почесний пост обіймає кіт Ларрі [44].

Рис.2.10. Резиденція прем'єр-міністра Великої Британії

До історико-культурних туристичних ресурсів також належать культові споруди: Собор святого Павла, Церква Темпл, Церква святого Варфоломія, Церква святого Мартіна.

Собор св. Павла — найвідоміша і велика церква Лондона. Цей шедевр бароко датується XVII століттям і є одним з найкрасивіших релігійних споруд у світі. Самою примітною особливістю собору є величезний купол, який вважається шедевром англійської архітектури [61].

Рис.2.11 Собор Святого Павла

Церква Темпл (англ. Temple) – церква ордена тамплієрів в готичному стилі, важлива історична пам'ятка кінця XII століття. У масовій культурі відома завдяки роману «Код да Вінчі», тираж якого склав понад 80 мільйонів примірників, і подальшої екранізації [12].

Рис.2.12. Церква Темпл

Головна визначна пам'ятка церкви – 10 кам'яних кенотафів, вмурованих у підлогу. Дев'ять з них прикрашені горельєфами лицарів у лежачому положенні, а десята - являє собою рівну кам'яну плиту. Кенотафи присвячені реальним історичним особистостям, найвідомішою з яких є Вільям Маршалл. Саме тут герої роману «Код да Вінчі» шукали лицаря, похованого Папою Римським (Ден Браун написав про Темпл багато вигадок, які не відповідають історії) [12, с. 84].

У внутрішньому дворі церкви розташована висока колона, увінчана статуєю тамплієрів (два лицаря на одного коня). Також тут можна побачити кам'яні надгробки і меморіальні плити.

Церква святого Мартіна «в полях» (англ. St Martin-in-the-Fields) - найвідоміша парафіяльна церква в Лондоні. Її парафіянами є мешканці Букінгемського палацу, в тому числі і королівська родина. Також використовується назва «Сент-Мартін-ін-зе-Філдс».

Точна дата побудови невідома. Вперше церква на честь святого Мартіна Турського згадується в 1322 році як уже діючий храм, який став спірним

об'єктом власності між абатом Вестмінстера і єпископом Лондона. Справа в тому, що церква дійсно знаходилася буквально «в полях» (в деякій віддаленості як від Вестмінстера, так і від Лондона), що і відбилося в назві. Згодом ці поля стали місцем Трафальгарській площі

Незважаючи на те, що церква - «королівська», в її підвалі діє їдальня і кафе для малозабезпечених. Це символ «демократичності» британської монархії. Крім того, парафіяльна громада ще з кінця XIX століття містить благодійний пансіон і богадільню, щоб відповідати імені «церкви завжди відкритих дверей», що надає допомогу всім нужденним [44].

Рис. 2.13 Церква Святого Мартіна

Церква святого Варфоломія була споруджена на кошти Раєрі в норманському стилі в першій чверті XII століття. Сьогодні, звичайно, від середньовічної споруди залишилося не так вже й багато - лише деякі деталі внутрішнього оздоблення. Однак, це єдина норманська споруда в Лондоні, яка дійшла до наших днів, хоч у частковому та перебудованому вигляді, але все ж зберегла первозданні риси.

До історико-культурних туристичних ресурсів Лондона належать також музеї, галереї, театри. Зважаючи на прадавню та насичену історію Лондону кількість музеїв, галерей, які відвідують сотні тисяч туристів не перелічити. Теж саме стосується і інших об'єктів історико-культурної спадщини. З огляду

на це ми зосередимося на найвідвідуваніших і найпопулярніших серед туристів.

Так, Британський музей – один з найвідоміших музеїв у світі, який має одну із найбільших у світі колекцій старожитностей (понад 13 мільйонів екземплярів). В музеї знаходяться знахідки із Стародавнього Єгипту, Ассирії, Вавилону, Стародавнього Китаю та античної Європи [97].

Рис.2.14 Британський музей

Національна галерея – один з кращих художніх музеїв світу, колекції якого охоплюють період з XIII по XX століття. Також тут виставлені шедеври голландських і італійських майстрів епохи Відродження, в тому числі Леонардо да Вінчі, Боттічеллі, Мікеланджело, Ван Гога.

Рис.2.15 Лондонська національна галерея

Дім королівського географічного товариства – англійське наукове товариство, засноване в 1830 р. під назвою Географічне товариство Лондона (Geographical Society of London) для розвитку географічної науки під заступництвом короля Вільгельма IV. Воно поглинуло «Асоціацію з просування відкриття внутрішніх областей Африки» (Association for Promoting the Discovery of the Interior Parts of Africa), також відому як Африканська асоціація (заснована Сером Джозефом Банксом в 1788 р.), Клуб Ролі (*англ.* Raleigh Club) і Палестинську асоціацію (Palestine Association). Товариство отримало королівські привілеї від королеви Вікторії в 1859 р. [44].

Музей Вікторії та Альберта (1852 р.) – найбільший в світі музей, який спеціалізується по творам мистецтва і дизайну. У музеї знаходяться експонати, які демонструють творчі напрацювання різних поколінь протягом останніх трьох тисяч років. Саме тому колекція музею вважається

неперевершеною за своїми масштабами і різноманітності. За останні роки в «V&A» проведено грандіозні реконструкції галерей середньовічного Ренесансу, Британської галереї і ювелірних виробів[12, с. 78].

Рис. 2.16. Музей Вікторії та Альберта

Музей науки (1857 р.) – один з трьох основних музеїв вікторіанської епохи. Музей складається з ряду галерей, деякі з яких є постійними, а деякі носять тимчасовий характер. До постійних тематик відносяться: «Енергія: Східний зал», «Дослідження космосу», «Створення сучасного світу», «Авіація», «Медіа-простір», «Професія інженер – це ваше майбутнє», «Інформаційне століття». Тимчасові тематики включають в себе основи інформатики, дослідження і історію життя Алана Тьюринга, а також роботи Джеймса Лавлока.

Рис. 2.17. Музей науки

Музей природознавства (1881 р.) – четвертий за відвідуваністю у Великій Британії, розташований в одній з найкрасивіших будівель Лондона і представляє сотні інтерактивних анімованих експонатів динозаврів, ссавців, 30-метрову модель блакитного кита, скелет гігантського динозавра диплодока а також цікаву механічну модель тиранозавра. [97].

Рис. 2.18. Музей природознавства

Королівський коледж музики (1882 р.)– британський вищий музичний навчальний заклад, розташований в Лондоні. Крім навчальної частини, коледж в своєму розпорядженні має значну музейно-архівну складову, основа якої була закладена одним із засновників коледжу Джорджем Гроувом. У коледжі є Музей музичних інструментів, що включає більше 800 експонатів від XV століття до наших днів, колекція нотних автографів, колекція портретів (понад 300 живописних оригіналів, серед яких, наприклад, останній прижиттєвий портрет Карла Марії фон Вебера роботи Джона Коуза, і близько 10 тис. літографованих портретів, фотографій та ін.). Понад 600 тис. експонатів налічує зібрання концертних програмок з 1730 р. до сьогоднішнього дня [97].

Рис. 2.19. Королівський коледж музики

Лондонський музей Мадам Тюссо (1835 р.) – музей воскових фігур у лондонському районі Мерілебон, який має філії в 15 містах світу [44].

Рис. 2.20. Музей Мадам Тюссо

Музей Лондона (1976 р.) – показує історію Лондона від доісторичних до сучасних часів. Музей розташований на вулиці Лондонська стіна, поруч з Барбікан-центром та є частиною комплексу будівель Барбікан, які були побудовані в 1960–1970-ті роки як інноваційний підхід до редевелопменту пошкодженої бомбардуваннями Другої світової війни частини Лондонського Сіті. Колекція музею створена поєднанням колекцій, які раніше перебували у власності Корпорації Лондонського Сіті в Музеї Гілдхоллу та Лондонського музею, який розміщувався у Кенсінгтонському палаці. Рішення про це об'єднання було прийнято у 1964 році, а дозвіл на об'єднання, «Акт про Музей Лондона» прийнято наступного року [12, с.47].

Рис. 2.21. Музей Лондона

Галерея Тейт Модерн (2000 р.) – національна галерея міжнародного модерністського й сучасного мистецтва в центрі Лондона, яка входить до групи галерей Тейт. Тут представлені твори світового сучасного мистецтва із колекції Тейт, створені у XX–на початку XXI століття [97].

Рис. 2.22. Галерея Тейт Модерн

Гілдхолл – будівля, яка протягом багатьох років була резиденцією лорд-мера. В даний час в будівлі проводяться різні офіційні заходи, також тут розміщуються художня галерея, бібліотека і музей годинників [44].

Рис. 2.23. Гілдхолл

Монумент в пам'ять про Велику лондонському пожежу, який розташований на перетині вулиць Монумент-стріт і Фіш-стріт-хілл. Представляє собою римську доричну колону висотою 61,57 м., побудовану в 1671-1677 р.р. архітектором Крістофером Реном і ученим Робертом Гуком, котрий допомагав йому у відновленні Лондона після пожежі. Монумент являє собою найвищу в світі вільно стоящу колону.

Неподалік від Тейт Модерн знаходиться відомий «Глобус» — театр, в якому грав сам Вільям Шекспір. Звичайно, сьогодні можна оглянути лише реконструкцію первісного театру, але і його сучасний вигляд — відкритий солом'яний дах і дерев'яні підмостки нагадують особливості архітектури доби пізнього середньовіччя.

Рис. 2.24. Театр Глобус

2.3. Природно-антропогенні і подієві туристичні ресурси

До світової спадщини ЮНЕСКО належать Королівські ботанічні сади Кью. Королівські ботанічні сади Кью, або Сади К'ю - комплекс ботанічних садів та оранжерей площею 121 га в південно-західній частині Лондона між Ричмондом та К'ю, історичний парковий ландшафт XVIII–XX століть. Сади було створено у 1759 році, тому у 2009 році їм виповнилося 250 років. У садах Кью знаходиться найбільша у світі колекція живих рослин. Більш як 30 000 рослин ростуть в садах, а найбільший у світі гербарій включає **7 мільйонів** рослин. Бібліотека містить більш як **750000** томів та понад **175000** малюнків рослин». Така колекція була утворена саме завдяки педантичності і бережливості, які притаманні британцям [12, с.91].

Рис.2.26. Королівські ботанічні сади

Гайд-парк — мальовничий королівський парк, який є одним з найбільших зелених зон Центрального Лондона. Парк був заснований в 1536 році для полювання на оленів. Зараз це відмінне місце для прогулянок, пікніків і відпочинку від суєти мегаполісу [97].

Рис. 2.27. Гайд парк

У Лондоні щороку відбувається безліч подій у різних сферах життя суспільному, економічному, культурному. Всі ці події вирують збирають тисячі туристів з різних куточків світу. У цьому контексті неможливо обійти

увагою Альберт-хол. Альберт-хол – повне найменування Лондонський королівський зал мистецтв і наук імені Альберта (Royal Albert Hall of Arts and Sciences) – концертний зал в Лондоні. Вважається одним з найбільш престижних концертних майданчиків в Великобританії і в усьому світі. Побудований на згадку принца-консорта Альберта при його вдові королеві Вікторії. Щороку в Альберт-холі проходить близько 350 заходів, включаючи концерти класичної музики, постановки опер і балетів, церемонії нагороджень, благодійні концерти, банкети. Щоліта з 1941 р. в Альберт-холі проводиться міжнародний музичний фестиваль Бі-Бі-Сі Промс. У повоєнний час в Альберт-холі не раз виступали популярні рок-групи, такі як, наприклад, The Beatles, Deep Purple, Led Zeppelin і The Who. У 1956 р. Альфред Хічкок зняв в Альберт-холі кульмінаційну сцену гостросюжетної стрічки «Людина, яка занадто багато знала». Також проводяться урочисті заходи за участю студентів Імперського коледжу Лондона. Альберт-хол можна відвідати і в порядку туристичної екскурсії [44].

Рис. 2.28 Альберт-холл

Трафальгарська площа, яка стала місцем проведення громадських заходів, була утворена за проектом архітектора Джона Неша в 1820-і роки. Назва

площі присвячена розгрому іспансько-французького флоту 1805 року. Посередині площі знаходиться монумент заввишки у 44 м. на честь Гораціо Нельсона, адмірала, який командував британським флотом в Трафальгарській битві [44]. Саама тут громадські організації всієї країни проводять різноманітні заходи, що приваблює туристів з різних куточків не тільки країни, але й усього світу. Крім того, сама площа символізує надзвичайно важливу подію в історії країни.

Рис. 2.29. Трафальгарська площа

З Трафальгарською площею пов'язано декілька цікавих фактів:

- щороку жителі Осло доставляють на площу Різдвяну ялинку в знак подяки англійцям за допомогу під час Другої світової війни; навколо цієї ялинки часто збираються туристи з усієї країни;
- перший президент США – Джордж Вашингтон, якось сказав: «Я ніколи знову НЕ ступлю на англійську землю». Сьогодні його статуя на Трафальгарській площі стоїть на землі, привезеній з США [61].

Площа та вулиця Пікаділі. Пікаділлі є однією з найширших і жвавіших вулиць в історичному центрі Лондона – Вестмінстері. Вона пролягає від площі Пікаділлі (на сході) до Гайд-парку (на заході), та є економічним центром міста, який приваблює до себе бізнес-еліту із усього світу. Тут проводяться зустрічі великих корпорацій, підписуються контракти, відбуваються

презентації інноваційних продуктів, що безумовно приваблює сучасного туриста. Стіни будинків на площі завішені рекламою. У середині (але не в геометричному центрі) площі Пікаділлі знаходиться фонтан і знаменита скульптура Антероса, звана в народі Еросом.

Рис. 2.30. Пікаділі.

Туристи зі всього світу з'їжджаються на Оксфорд-стріт, яка є однією з основних вулиць Вестмінстера. Найжвавіша торговельна вулиця має 548 торгових точок та відома своїми фешенебельними магазинами і коли виробники випускають нові колекції одягу, взуття, аксесуарів або організують різноманітні розпродажі, то кількість туристів значно зростає. Починається вулиця у Вестмінстері біля Мармурової Арки (північно-східний кут Гайд-парку) і веде на схід в бік Голборн [97].

Будівля Банку Англії – особливий публічно-правовий інститут Великобританії, що виконує функції центрального банку. Він організовує роботу Комітету із грошовій політиці, який відповідає за управління грошово-кредитною політикою країни. Також саме тут відбуваються заходи присвячені організаційно-правовим аспектам економічної діяльності для бізнес-еліти

Британії, які відкриті також для широких громадських кіл, чим привертають увагу туристів [97].

Рис. 2.31. Банк Англії

Королівська біржа – перша за рахунком товарна біржа в Англії, існувала в Лондонському Сіті з 1565 по 1923 рр. У 1698 р від неї відділилася Лондонська фондова біржа, яка продовжує працювати донині і де відбуваються найважливіші бізнес-події країни, що безперечно привертає увагу туриста.

Рис. 2.32. Королівська біржа

Незвичними пам'ятками Лондона які останнім часом користуються великою популярністю у туристів у зв'язку з тим що саме в них організують різноманітні заходи бізнесового та культурного життя є три найвищих хмарочоси в районі Сіті, а саме: HeronTower(230 м) (займає 5 місце в списку найвищих хмарочосів Лондона) OneCanadaSquare(244 м) (займає 3 місце в списку найвищих хмарочосів Лондона) та TheShard/TheShardLondonBridge(310 м) (є найвищим хмарочосом в Лондоні)

Рис. 2.33. TheShard

Лондонське око — величезне колесо огляду, яке є найбільшим в Європі. Це один з найпопулярніших атракціонів столиці Великобританії, побудований у 2000 році на честь тисячоліття Лондона. Лондонське око має висоту 135 метрів і пропонує захопливі панорами мегаполісу. Для кожного туриста, який відвідує Лондон подорож на Лондонському оці є важливою подією, традиційний ритуалом.

Рис. 2.34. Лондонське око

«Вемблі» – найбільший стадіон Великобританії й одна з найбільш культових футбольних арен, яка збирає тисячі туристів на футбольні матчі.

Рис. 2.35. Вемблі

В січні кожного року у Лондоні відбувається новорічний парад, на який приїздять найвідоміші музичні виконавці країни. Крім того, саме в цей час проходить і Новорічний ярмарок. Тиждень моди проходить в Лондоні в лютому, на якому презентують модні новинки для сезону весна-літо. В березні

проходить фестиваль віскі, де можна спробувати десятки сортів віскі. Протягом п'яти днів у травні проходить шоу квітів, в якому беруть участь провідні флористи і дизайнери країни. На початку червня в Лондоні проходить фестиваль мистецтв, на якому проводяться численні виставки і аукціони. Також у червні відбувається антикварний ярмарок, на яку приїзять колекціонери з усього світу. Протягом липня-серпня відбувається фестиваль класичної музики.

Отже, можна зробити висновок, що на сьогоднішній день одним із найбільш перспективних напрямків розвитку туристичної діяльності у Лондоні є пізнавальний туризм. Багата та різноманітна історико-культурна спадщина Лондона є основою формування системи різнопланових туристичних маршрутів з метою забезпечення всебічного ознайомлення туристів з окремими сторонами матеріальної та духовної культури територіальних громад. А природно-антропогенні та подієві туристичні ресурси забезпечують підтримку інтересу туриста сучасними заходами, що дає можливість не тільки зануритись в історичне минуле Лондона, але й стати активним учасником подій громадського, економічного, культурного життя столиці.

2.4. Туристична інфраструктура міста Лондон

Туристична інфраструктура Лондона – одна із найрозвинутіших у світі. В Лондоні розміщені готельні комплекси провідних світових мереж таких як Hilton, Radisson, Nayat, Intercontinental. Крім того, в Лондоні є міні-готелі за доступною ціною. На сьогоднішній день Лондоні налічує понад 1700 готелів, що складаються з майже 143000 номерів. Наразі в Лондоні в стані будівництва знаходяться понад 90 об'єктів нерухомості, які, як очікується, відкриються до 2022 р. Ці готелі принесуть на ринок 18 тис. нових номерів [2].

У місцевій валюті середні ціни на готель помітно зросли як у 2017 р, так і у 2018 році, тоді як курси євро трохи зменшились за ті самі роки через валютну динаміку. Однак ринок отримав користь від зростання RevPAR у 2018 році (як у місцевій валюті, так і в євро), зумовленим насамперед зростанням наповненості. Як результат, загальна вартість готелів у 2018 році зросла приблизно на 1,2% у євро та на 2,1% у місцевій валюті.

Як відзначають експерти International Tourism Investment Association (ІТІА) готельний бізнес Лондона зазнає труднощів, оскільки ризики терактів, вихід зі складу ЄС, складні перспективи світової економіки і цілий ряд інших факторів відлякують іноземних туристів і бізнесменів. Найсильніше «страждає» сегмент дорогих готелів, оскільки найбільш забезпечені мандрівники і корпоративні клієнти набагато дошкульніше реагують на політичні потрясіння. За даними звіту компанії в I кварталі 2018 р. найдорожчі готелі британської столиці були заповнені лише на 65%, що є найгіршим початком року за 7 років. Коли у порівнянні в січні-березні 2017р. показник дорівнював 70%. Через зниження заповнюваності готелів їх виручка в розрахунку на номер скоротилася на 6,5% і була найнижчою для I кварталу за три роки. У той час ціни не падають: компанії вважають за краще нести збитки, але не хочуть знижувати тарифи [53].

Згідно з даними дослідження UK Hotel Capital Markets Investment Review 2018, проведеного компанією «Knight Frank», сума інвестицій на 2,2 млрд. євро перевищує середні показники за 11 останніх років, а в порівнянні з даними за 2016 рік приріст досяг 44%. Аналітики відзначають, що особливо зріс інвестиційний потік в регіонах Великобританії. Але столиця Великобританії Лондон не тільки не показала такого ж стрімкого зростання, як регіони, а й показала спад попиту на готельні послуги в 2018 році. Експерти оцінюють, що як тільки спаде напруженість через майбутній Brexit, ситуація з готельним сектором стане більш ясною і передбачуваною [59].

Лондон – величезне місто з великою кількістю приватних і бізнес-туристів. Там же проводяться сотні громадських заходів, відомих на весь світ, які і приваблюють гостей з усіх країн світу в будь-який сезон. Як зазначає Ерік Пер, генеральний менеджер готелю Fairmont Grand Hotel Kyiv, запорука успішного готельного бізнесу в цілому залежить від грамотно сформованого портфеля сегментів кожного готелю зокрема. Так, це корпоративний сегмент, індивідуальні туристи, групи і т.д. І всі ці напрямки бізнесу потрібно цілеспрямовано розвивати [2].

Їжа в Лондоні може задовольнити будь-який смак. Тут можна знайти все: від фастфудів і недорогих пабів до ексклюзивних ресторанів. У Лондоні діє стандартне туристичне правило — їжа біля популярних пам'яток і в центральній частині міста коштує дорожче. Багато місцевих жителів відправляються в ресторанчики в житлових і робочих районах, де якість їжі й обслуговування вище, а ціни нижче [97].

Місця з хорошими ресторанами та пабами з традиційною британською кухнею: Upper Street – десятки хороших ресторанів. Stoke Newington Church Street – великий вибір відмінних ресторанів і кафе. Charlotte Street – безліч закладів харчування, що охоплюють гастрономію не лише Британії. Clapham Junction – відмінні недорогі ресторани. Lordship Lane – хороший вибір ресторанів європейської кухні та гастропабов. South End, Croydon Лондон славиться своїми пабами та барами, які можна знайти практично на будь-якій вулиці. Кращі райони для походу по таких закладах: Західний Лондон, Блумсбері, Південний берег Темзи. Елітні клуби та бари знаходяться в Сохо і Лестер-сквер. Сама не смачна їжа, на думку самих лондонців, в різних стейк-хаусах Уест-Енду і в околицях залізничних вокзалів. Якщо кафе або ресторанчик має яскраві, кричущі вивіски, офіціантів поліглотів і меню на різних мовах — краще пошукати інше місце. Пам'ятки Фактично старе місто Лондона розділене на Сіті й Вестмінстер [97].

Шопінг і покупки Лондон – одна зі столиць світового шопінгу. Тут розташований найбільший універмаг Європи – Harrods, в якому можна знайти практично все. Також в столиці Великобританії знаходиться величезний торговий центр – Westfield, що включає 300 магазинів. Головним торговим районом є Вест-Енд (вулиці Оксфорд-стріт, Ріджент-стріт, Бонд-стріт, Пікаділлі та Ковент-Гарден). Біля Лондонського мосту знаходиться продовольчий ринок Borough, хоча він порівняно дорогий. На Brushfield розташований старий фруктовий ринок, на якому зараз можна купити одяг дизайнерів-початківців, домашнє начиння і харчові продукти.

Лондонська транспортна система – одна з найстаріших і найбільших систем громадського транспорту у світі. Багато складових його транспортної системи, такі як двоповерховий автобус, чорне таксі HackneyCarriage і лондонське метро, є міжнародно визнаними символами Лондона [75].

Головні факти історії транспорту Лондона продемонстровано в таблиці нижче.

При дослідженні туристичної логістики столиці Британії особливої уваги заслуговує міський транспорт. Адже саме йому надають перевагу туристи, які відвідують Лондон.

З 2000 р. управлінням транспортною системою Лондона, включаючи координацію роботи громадського транспорту, утримання основних доріг загальною протяжністю 580 кілометрів, регулювання роботи світлофорів і утримання дорожніх знаків, управління платою за в'їзд в центр Лондона, ліцензування таксі та організація перевезень інвалідів мікроавтобусами Dial-a-Ride займається компанія «TransportforLondon» (TfL) (Транспорт для Лондона) [87].

Транспорт для Лондона включає в собі 2 основних компанії, які керують транспортом міста:

«LondonUnderground» – компанія відповідальна за керування підземною залізничною мережею в Лондоні, відома як «труба» (англ. «Tube»), і керує

наданням послуг з обслуговування приватного сектору. Ця мережа поділена на різні підрозділи надання послуг [88,89].

- «SurfaceTransport» – компанія, що керує наземним транспортом міста.

Також «TfL» є власником та керує Лондонським транспортним музеєм у Ковент-Гарден, музеєм, який береже, досліджує та розказує історію транспортної системи Лондона протягом останніх 200 років. У музеї також є велике депо, розташоване в Актоні, яке містить матеріали, неможливі для показу в центральному музеї Лондона, такі як додаткові дорожні транспортні засоби, поїзди, колекції знаків та рекламних матеріалів. Щороку організовується кілька вихідних, коли туристи можуть відвідати депо безкоштовно [66].

Кожна з основних транспортних одиниць має свій фірмовий стиль, сформований різними кольорами версій стандартного логотипу Roundel та додаючи відповідні букви на горизонтальній смужці. Круг, зображений синім кольором, без будь-яких букв, являє собою «TfL» в цілому, а також застосовується в ситуаціях, коли буквене позначення на крузі неможливе (наприклад, квитки в автобусі, де логотип – порожній круг з символом та назва «Лондонські автобуси» праворуч). Ця ж гама кольорів також широко використовується в рекламі та на веб-сайті TfL [87].

Міський транспорт Лондона можна підрозділити на наступні підкатегорії (в залежності від того, яка компанія є керуючою):

I. «LondonUnderground»:

LondonUnderground(Лондонський метрополітен, або «труба»), є найстарішим і другим завдовжки метро в світі. Система обслуговує 270 станцій і була сформована з декількох приватних компаній, у тому числі першої в світі підземної електричної лінії — CityandSouthLondonRailway. Її відкриття відбулося 1863 р.[87].

Підземка з'єднує центр міста з приміськими районами на північ від Темзи. На півдні вона переходить у наземну транспортну мережу, що

пояснюється частково складною геологічною структурою на південному боці річки. Складається з 11 ліній, загальною протяжністю 402 км, і 270 станцій. Вночі закривається. Близько 55% колій проходить над землею. Чотирнадцять станцій розташовані за межами міста. У шести районах південного Лондона метро відсутнє. Перевозить близько мільярда пасажирів на рік, поступаючись за цим показником метрополітенам Москви і Парижа. Понад 4 млн. пасажирів перевозиться щодня, понад 1 млрд. пасажирів на рік [87].

Технічне обслуговування та модернізація Лондонської підземної мережі здійснюються різними компаніями. Тому групи станцій, за які відповідальна конкретна компанія мають скорочення. Наприклад, «Jubilee», «Northern», «PiccadillyLines», MetronetBCV відповідальні за наступні лінії метро: «Bakerloo», «Central» та «VictoriaLines». А MetronetSSL відповідальна за підземні лінії метро в районах Hammersmith та City, Metropolitan, Circle та EastLondo [90].

В управління «London Underground» входить компанія «TfLRail» – це об'єднання, що використовує дві окремі залізничні лінії в Лондоні та околицях, поки будується запланований зв'язок між цими лініями. Це стане частиною залізничної служби «Crossrail», коли вона відкриється в 2021 р. («Elizabethline» мала відкритись у грудні 2018 року). Після відкриття маршрут буде названий «Elizabethline» [74].

Це об'єднання складається з перших 14 станцій на Великій Східній магістралі, з розв'язкою в Шенфілді для надання залізничних послуг на середніх і далеких відстанях за межами Східної Англії. «TfLRail» також надає послуги залізничного транспорту від району Паддінгтона до аеропорту Хітроу та Редінга. У період з травня 2016 р. по травень 2017 р. «TfLRail» перевезло понад 47 млн. пасажирів до станції Шенфілд [91].

II. «Surface Transport»:

Docklands Light Railway (DLR) (Доклендське легке метро) – це автоматичне легке метро, відкрите 31 серпня 1987 р. для обслуговування

знову відбудованого району Доклендс в Лондоні. Воно охоплює декілька районів, досягаючи Стратфорда на півночі, Луїшема на півдні, до станцій Тауер-Гейтвей і Бенк-енд-Моньюмент у фінансовому центрі в Сіті і до Бектон і Вуліджа Арсеналу на сході. Потяги складаються з трьох вагонів та їздять без машиністів, а управляються комп'ютером з центральної диспетчерської. «DLR» надає послуги залізничного транспорту в наступних районах Лондона: Доклендс, Грінвіч та Луїшем [90].

LondonBuses (Лондонські автобуси) – дочірнє підприємство компанії «Транспорт для Лондона», яке здійснює управління автобусними перевезеннями у Великому Лондоні. Компанія відповідальна за управління мережею червоних автобусів та двома фірмовими службами: RedArrow (RedArrow – торгова марка, яка надається двом діючим та декільком колишнім лондонським автобусним маршрутам обмеженої зупинки, які використовуються як високочастотні комунальні послуги в центрі Лондона.) та EastLondonTransit (ELT) (Іст-Лондонський транзит – це частково відокремлений автобусний швидкий транзит, який функціонує як частина мережі Лондонських автобусів.). Значною мірою діяльність компанії виконується шляхом надання контрактів на послуги різних автобусних приватних секторів [90].

LondonDial-a-Ride – це послуга громадського транспорту, яка надається компанією «Транспорт для Лондона», яка створена для людей з постійною або довгостроковою втратою працездатності або проблемами зі здоров'ям, які не мають можливості або практично не можуть користуватися громадським транспортом. Зазвичай послуга такого «паратранспорту» надається за фіксованим маршрутом, у форматі «індивідуальної поїздки» [91].

LondonOverground(Лондонська надземка)–це залізнична система приміських електричок, що сполучає центр Лондона з його околицями. Система була утворена внаслідок передачі частини ліній з підпорядкування «NationalRail» у керування «TransportforLondon» з подальшою

реконструкцією. Зараз вона складається зі 112 станцій та 96 поїздів, які щодня перевозять більше ніж 520 тисяч пасажирів [88].

LondonRiverServicesLimited (Лондонські річкові служби) – це відділ компанії «Транспорт для Лондона», який здійснює управління пасажирським транспортом – орієнтованим на дозволя туристичними та комунальними послугами по річці Темзі в Лондоні. Відділ не є власником та не керує жодними суднами, але ліцензує послуги операторів [87].

LondonStreets (Лондонські вулиці) (або відомі як: StreetManagement до квітня 2007 р.) – це частина компанії «Транспорт для Лондона», яка відповідає за управління основними маршрутами в Лондоні, загальною мережею 580 км (360 миль) доріг Трамвайна система Tramlink (спочатку Кройдонський трамвай) – це діюча трамвайна мережа у південній частині Лондона – в районі Кройдон, яка була відкрита в 2000 році. Вона складається з 4 маршрутів загальною довжиною 28 км.

Tramlink на 7 станціях перетинається з Національною залізницею Великої Британії (NationalRail), на станції Вімблдон перетинається з Лондонським метрополітенем (лінія Дистрикт), на станції Вест Кройдон з Лондонською надземкою (Східна лінія). Однією з причин будівництва Tramlink стала відсутність метрополітену у Кройдоні.

У березні 2008 р. компанія TfL (TransportforLondon) оголосила про те, що досягла угоди про купівлю TCL за £ 98 млн. Покупка була оформлена 28 червня 2008 р.[88].

У жовтні 2008 року, TfL ввела нове кольорове оформлення вагонів, на яких стали використовуватися зелені, білі і сині кольори замість червоно-білої колірної комбінації. Це було зроблено для того, щоб трамваї візуально відрізнялися від автобусів [91].

У 2020 р., під час пандемії COVID-19 у Великобританії, послуги «TfL» скоротилися. З 20 березня 2020 року було закрито 40 станцій метро та

припинили працювати сі види міського наземного та підземного транспорту [50].

Мер Лондона та представники компанії «TfL» (на офіційному сайті компанії) закликали людей користуватися громадським транспортом лише у разі необхідності, щоб ним могли користуватися працівники сфер життєзабезпечення [88]. Вже 25 березня 2020 року керівництво Лондонського метрополітену ввело нові заходи боротьби з розповсюдженням вірусу, уповільнивши потік пасажирів на платформи [90].

У квітні після смерті 14 працівників «TfL», серед них 9 водіїв «TfL», компанія проаналізувавши зміни, закликала пасажирів сідати в лондонські автобуси лише через середні двері, щоб зменшити ризик зараження для водіїв

Цей захід було розповсюджено на всі маршрути вже 20 квітня 2020 р., і пасажирам більше не потрібно було платити за проїзд, так як їм не потрібно було користуватися лічильником для оплати проїзду, що розташований біля водія [50].

З 23 березня 2020 р., з моменту введення в дію протиепідемологічних заходів в Лондоні, проїзд у метро зменшився на 95%, а поїздки на автобусі – на 85%, хоча «TfL» продовжував працювати з обмеженими послугами, щоб дозволити «необхідні поїздки» для працівників ключових сфер життєзабезпечення населення [51].

Окрему увагу при дослідженні туристичної логістики Лондона варто приділити залізничному та авіаційному транспорту. Адже ці типи транспорту є ключовими для внутрішнього та зовнішнього туризму країни загалом.

Авіаційний транспорт:

Лондонську агломерацію, Англія, Велика Британія обслуговує шість міжнародних та декілька менших аеропортів. У 2018 році шість аеропортів обслуговували загалом майже 180 млн пасажирів. Лондонські аеропорти займають понад 60% всього повітряного руху Великобританії. Аеропорти

обслуговують загалом 14 внутрішніх напрямків та 396 міжнародних напрямків [63].

Існують 8 аеропортів, які мають в своїй офіційній назві слово «Лондон», але більшість трафіку проходить через шість з них. Крім того, існує декілька аеропортів та летовищ що також обслуговують Лондон, обслуговуючи в основному польоти загального призначення.

- Лондон-Сіті, невеликий розташований найближче до центру, в районі Доклендс, Ньюем у Східному Лондоні, орієнтований на бізнес рейси, деяка кількість близькомагістральних рейсів та певна кількість бізнес-джетів. На аеропорт накладені суворі обмеження на рівень шумового впливу від літаків. Тому, аеропорт відкритий для польотів з 5:30 до 21:00 з понеділка по п'ятницю, з 5:30 до 11:30 в суботу та з 11:30 по 21:00 в неділю. Закриття аеропорту на 24 години між 11:30 суботи та 11:30 неділі необхідно для того, щоб місцеві жителі відпочивали від шуму літаків. 25 березня 2020 р. аеропорт було закрито через пандемію коронавірус.

- Аеропорт Лондон-Хітроу – найбільший міжнародний аеропорт Великої Британії та Європи. За кількістю щорічно перевезених пасажирів — 75,7 млн (станом на 2016). Розташований за 22 км від Лондона. Є місцем розміщення штаб-квартир британських авіакомпаній British Airways та Virgin Atlantic Airway

- Аеропорт Гатвік – міжнародний аеропорт за 40 кілометрів на південь від Лондона. З пасажиропотоком понад 33 мільйони пасажирів на рік він є другим за величиною аеропортом Лондона (після Хітроу) та Великої Британії загалом, а також з 2011 року він є десятим за величиною аеропортом в Європі.

- Лондонський аеропорт Лутон – міжнародний аеропорт, що розташований на околиці міста Лутон, Бедфордшир, Англія за 48 км на північ від Лондона. Обслуговує переважно дешеві авіалінії на короткі дистанції.

- Лондон-Станстед – великий пасажирський аеропорт з однією злітно-посадковою смугою, є хабом ряду європейських лоу-кост авіакомпаній.

Розташований у районі Атлсфорд в англійському графстві Ессекс за 48 км на північний схід від Лондона [62, 63, 64]

▪ Лондон-Саутенд – міжнародний аеропорт, розташований за 68 км на схід від Лондона в Ессексі. Це невеликий регіональний аеропорт, який обслуговує переважно дешеві авіалінії на короткі дистанції [65].

Залізничний транспорт:

Загальна протяжність всіх наземних залізниць, включаючи внутрішньоміський транспорт, у межах Лондона перевищує 740 км. Національний оператор «NetworkRail» володіє залізничними коліями, що не відносяться до «TransportforLondon», і самостійно управляє найбільшими вокзалами. Приміські та міжміські перевезення здійснюють приватні компанії.

Навколо центральної частини міста розташовано 18 залізничних станцій, які здебільшого є кінцевими залізничними станціями: Лондон-Ватерлоо, Лондон-Брідж, Лондон-Вікторія, Ліверпуль-Стріт, Юстон, Чарінг-Кросс, Паддінгтон, Сент-Панкрас, Кеннон-Стріт, Кінгс-Кросс, Фенчерч-Стріт, Мерілебон, Мургейт тощо. Вокзали обслуговують різні напрямки поїздів, з міжнародного вокзалу Сент-Панкрас відправляються високошвидкісні поїзди мережі Eurostar на Париж та Брюссель. Загалом у Лондонській тарифній зоні є 366 залізничних станцій [88].

Для більш зручного користування транспортом Лондона було запроваджено 2 типи проїзних квитків: Travelcard та Oystercard.

Travelcard– це універсальний проїзний квиток для необмеженого користування в Лондонському метрополітені, Лондонському надземному залізничному транспорті, на залізничній дорозі, яка керується компанією TfL, на Легкій залізниці Доклендс, на Трамлінк, у лондонських автобусах та задля користування послугами національних залізниць в районі Великого Лондона. [87]. Дорожні картки можна придбати протягом періоду часу, який варіюється від одного дня до року, від компаній «Транспорт для Лондона», «NationalRail»

та їх агентів. Залежно від місця його придбання та терміну дії дорожня карта вона може бути у вигляді окремого квитка, або ж прив'язана до OysterCard. Вартість проїзної картки визначається площею, яку вона охоплює, і для цього Лондон ділиться на ряд тарифних зон.

Сезонний квиток Travelcard на необмежену кількість поїздок на лондонських автобусах і лондонському метрополітені був запущений 22 травня 1983 року лондонським транспортом [66].

▪ OysterCard – це також є способом оплати проїзду в громадському транспорті в Лондоні (та певних районах навколо нього). Стандартна OysterCard – це синя смарт-карта, яку можна також використовувати при подорожах по Лондону, а також користуватися деякими послугами річкових катерів. Відмінність цієї картки від Travelcard заключається в тому, що завдяки цій картці пасажир може скористатися транспортом «у борг», а потім погасити борг після проїзду.

OysterCard була введена у використання у червні 2003 р., задля зменшення використання купюр

Отже, можна зробити висновок, що на сьогоднішній день одним із найбільш перспективних напрямків розвитку туристичної діяльності є пізнавальний туризм. Багата та різноманітна історико-культурна спадщина Лондона є основою формування системи різнопланових туристичних маршрутів з метою забезпечення всебічного ознайомлення туристів з окремими сторонами матеріальної та духовної культури територіальних громад. А природно-антропогенні та подієві туристичні ресурси забезпечують підтримку інтересу туриста сучасними заходами, що дає можливість не тільки зануритись в історичне минуле Лондона, але й стати активним учасником подій громадського, економічного, культурного життя столиці. Незважаючи на політичну та пандемічну ситуацію в країні, Лондон є одним з небагатьох європейських міст, де заповнюваність готелів все одно залишилася на рівні істотно вище 80%. Варто наголосити, що лондонський ринок нерухомості як

і раніше дуже надійний, що стимулює відкриття все нових і нових готельних об'єктів. Лондон має велику і розвинену мережу транспорту, яка включає в себе як приватні, так і державні послуги. Мережа транспорту Лондона відрізняється від мережі транспорту будь-якої іншої країни своєю досить низькою ціною за проїзд та надійністю перевезень. Серед туристів найпопулярнішими видами транспорту є метро та двоповерхові автобуси.

РОЗДІЛ ІІІ. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ МІСТА ЛОНДОН

3.1. Сучасний стан розвитку пізнавального туризму

Серед проблем у розвитку туристичної галузі Великобританії варто виділити основну – достатньо високі ціни на туристичний продукт. Навіть для європейців відпустка у Лондоні, столиці Великобританії – не є бюджетним відпочинком. Також деякі складнощі для європейців виникають у зв'язку з тим, що у Великобританії інша валюта. Крім того, варто пам'ятати, що на дороговизну відвідин Лондона впливає також і необхідність оформлення візи для українців. Для українців значним мінусом є також відсутність лоукост авіаперевізників та не великий спектр бюджетних засобів розміщення, високі ціни на продукти харчування.

До того ж існують стереотипи, що Великобританія – це країна, де постійно йдуть дощі, дмуть сильні холодні вітри, а британці байдужі, флегматичні і негативно налаштовані проти туристів, а все тому, що мало хто знає про неї, як про одну з найкомфортніших для туристів. Це може бути пов'язано з тим, що реклама туристичного продукту Лондона зокрема і Великобританії в цілому не зовсім ефективна в Україні, бо націлена здебільшого на жителів сусідніх країн та країн ЄС.

Оскільки значна частка людей обирає бюджетний відпочинок біля теплих морів, часто Лондон і Великобританія не розглядається в цьому ключі туристами. Так, часто туристи хочуть поєднати пляжний відпочинок і пізнавальний туризм. Лондон такої можливості не надає, але вражень від історико-культурної спадщини можна отримати набагато більше ніж від пляжного туризму.

Крім того, для Великобританії у цілому і для Лондона зокрема певною мірою вихід з ЄС накладає відбиток і на туристичну індустрію в контексті

зменшення кількості подорожуючих із країн ЄС. Наскільки це явище буде довготривалим сказати важко, але перехідний період призведе до зменшення доходів від пізнавального туризму у місті Лондон.

Проте, коли світ повернеться до звичайного життя, на наш погляд, інтерес до Лондона буде тільки зростати, оскільки можливо і закінчиться перехідний період виходу із ЄС.

Безумовно, що у Великобританії, як однієї із країн Західної Європи актуальною є проблема тероризму, що відлякує туристів наприклад зі Східної та Центральної Європи.

У зв'язку з досить вологим кліматом, жителі південної Європи, які мають захворювання верхніх дихальних шляхів не можуть відвідати Лондон.

Істотний вплив на розвиток готельного господарства як Лондона, так і усієї Британії зробила пандемія COVID-19. Так, за даними MarketWatchz посиланням на результати дослідження, проведеного компанією ForwardKeys, вперше в історії, Лондон вибув зі списку 10 найбільш популярних для туризму європейських міст. Якщо ще рік тому Британська столиця лідувала за кількістю бронювання готелів, то зараз місто перемістилося на 11-у позицію в рейтингу, і як відомо, зараз темпи відновлення обсягу замовлень в Лондоні істотно відстають від інших європейських міст [60].

За даними ForwardKeys, на поточний момент обсяг бронювання становить близько 5% від показника за 2019 р., тоді як середнє значення в містах Європейського союзу становить 23% [59].

Олів'є Понті, віце-президент з досліджень у ForwardKeys, наголошує, що Лондон – одне з найбільш популярних в світі напрямків для туристів, тому те, що місто не є в ТОП-10 європейських міст, говорить нам про те, наскільки руйнівними є наслідки пандемії COVID-19 і заходів її стримування для туристичних поїздок до Великобританії. Але, також, віце-президент засвідчує, що зараз, коли більшість найжорсткіших карантинних заходів в

Великобританії ослаблені, є надія, що Лондон незабаром знову повернеться в цей список [49,50].

З 8 червня 2020 р. у Великій Британії починає діяти правило, згідно з яким, практично всі мандрівники, які в'їжджають до країни, незалежно від їх громадянства, після перетину кордону будуть зобов'язані провести два тижні на карантині. Крім того, вони повинні будуть повідомити на кордоні свою адресу і контактні дані. За порушення карантину загрожують високі штрафи. Підставою для такого кроку стало прагнення влади запобігти другій хвилі пандемії коронавірусу. Однак в самій Британії його схвалюють далеко не всі. Особливо сильно критикують нові карантинні заходи представники туристичної та готельної галузей, а також представники авіакомпаній.

Як наслідок, у Британії близько 500 туроператорів і представників готельного бізнесу підтримали позов авіакомпаній з вимогою скасувати нові карантинні правила, які набирають чинності з 8 червня.

Так, активісти ініціативи за скасування карантину QuashQuarantine («Скасувати карантин») заявили на сторінках газети Telegraph 7 червня 2020 р., що вважають нові заходи «поспішними і нездійсненними» [51].

Враховуючи ситуацію із виходом Великобританії із ЄС, то це знайшло своє відображення також і в скороченні туристичних потоків. Досліджуючи стан готельного господарства столиці Британії варто відзначити, що після референдуму 2016 р. з приводу виходу Великої Британії з ЄС, рівень доходів від готельного сектора Лондона, який був ще підтриманий протягом більшої частини 2017 р. британським фунтом і ослаблений ймовірністю Brexit, почав стрімко знижатися.

Заповнюваність лондонських готелів в січні 2018 р. впала на 1,1% в порівнянні з аналогічним періодом 2017 р. (при тому, що заповнюваність номерів по всій Європі збільшилася на 3,4%). [53].

Аналітики оцінюють коливання попиту на житло, особливо в секторі відпочинку, відповідно до коливань вартості британського фунта по

відношенню до долара. Якщо в середині 2014 р. фунт досяг позначки в більш ніж \$ 1.70, а в червні 2016 р., напередодні референдуму в Великобританії про вихід з ЄС, фунт дорівнював \$ 1.50. Вже на початку 2017 р. вартість фунта ще більше впала, опустившись приблизно до \$ 1,20, це стало однією з причин так званого «відскоку Brexit», в результаті чого попит на Британський напрямок впав, особливо з боку мандрівників з США.

В результаті, заповнюваність готелів утримувалася на рівні близько 83%, а середні нічні ставки виросли приблизно на 6%, до 150 британських фунтів, що еквівалентно приблизно \$ 208, після того, як попередні 2 роки (2016-2017 рр.) вони залишалися стабільними. Але з тих пір фунт виріс приблизно до \$ 1,40, знижуючи попит на відпочинок в Лондоні, де корпоративні поїздки вже зменшилися на тлі переговорів по Brexit [59].

У своєму звіті HotelValuationIndex 2020 про результати роботи європейських готелів у лютому 2020 р. компанія HVS – GlobalHospitalityServices, зазначає, що хоча глобальний туризм у 2019 р. збільшився на 4%, це був найповільніший темп за останні три роки і трохи нижче середньорічного десятиріччя на 5%. Особливий вплив на туризм і готельне господарство Британії зробив крах туристичної компанії Томаса Кука та різних недорогих авіакомпаній протягом року, татриваюча проблема Brexit [59].

Крах компанії Томаса Кука призвів до скорочення туристичних потоків і необхідності туристів переорієнтовуватися на нового постачальника туристичних послуг. Оскільки компанія мала дуже надійний імідж і постійних клієнтів, її крах викликав нестабільність і на ринку засобів розміщення та харчування, які виступали у ролі субпідрядників компанії. Проте на думку експертів завдяки тому, що Великобританія – це країна стабільного добробуду і якісного сервісу у наданні туристичних послуг, то крах компанії Кука не позначився суттєво на загальних перспективах розвитку пізнавального туризму країни і Лондона зокрема. Теж саме стосується і виходу

Великобританії із Європейського Союзу. На наш погляд, ситуація із туристичними потоками вирівнюється, оскільки прямого економічного зв'язку між виходом і скороченням кількості споживачів туристичних послуг нема, адже Великобританія ніколи не була повністю інтегрованою у європейський простір, завжди мав місце візовий контроль з країнами не учасниками Європейського Союзу, а самі громадяни ЄС не втрачають від виходу Великобританії можливості там відпочивати. Те, що кількість туристів із США до Лондона скоротилась, то явище, на нашу думку мінливе, носить політичний характер, оскільки США не зацікавлені у послабленні ЄС через вихід Великобританії. У цілому ж США і Великобританія мають глибокі історичні зв'язки і в контексті розвитку співпраці в тому числі і в галузі туризму в стратегічному контексті навряд чи ситуація суттєво зміниться.

Отже, головними проблемами у розвитку пізнавального туризму Лондона є загроза тероризму, вихід Великобританії із ЄС, що позначився на скороченні туристичних потоків в основному із США, крах недорогих авіакомпаній, що визначає дороговизну туристичних поїздок до Лондона з низки країн, в тому числі і України. Крім того, на наш погляд в Україні не достатньо проінформовано сучасного туриста про принади пізнавального туризму в Лондоні. Тому наступний параграф присвячено саме розв'язанню цієї проблеми.

3.2. Перспективи інформаційного просування пізнавальних турів міста Лондон в Україні

У сучасних умовах інформатизації суспільства, а також актуалізації віртуальної присутності туристичного продукту в інформаційному просторі, на наш погляд, дуже важливим є сучасним туристичним операторам України, які займаються продажем пізнавальних турів у Лондон посилити саме сегмент віртуальної присутності, застосовуючи різні інструменти. Так, на

сьогоднішній день існують сайти зокрема 360.visitlondon., comvisitbritain.com, які дають змогу відвідати історико-культурні об'єкти Лондона та вулиці міста. Також музеї міста Лондон дають змогу розгледіти основні експозиції, які у них представлені. Проте, на наш погляд, цього не достатньо, оскільки дає уривчасте уявлення про пізнавальний туризм столиці Великобританії.

У зв'язку з цим ми вважаємо, що з метою популяризації пізнавального туризму міста Лондон в Україні необхідно сучасним туроператорам, які займаються їх реалізацією, а саме Христофорс Турс, Брі Турс, Феєрія, Togotravel, TEZTOUR, VoyageTravel створити окремий застосунок, в якому будуть представлені всі історико-культурні об'єкти міста Лондон, а також заклади харчування, які розкривають традиції і звичаї британського народу. На наш погляд, у цьому застосунку потрібно зробити два меню. Перше меню дасть змогу отримати інформацію по кожному конкретному об'єкту: пам'ятки архітектури, музеї, спадщина ЮНЕСКО, заклади харчування тощо, а друге меню буде пропонувати інформацію по окремих пізнавальних маршрутах міста, що дасть змогу потенційному туристу скласти уявлення про те, що він може побачити та відчувати. Також ми пропонуємо вносити в цей застосунок конкретну інформацію по цінам, вимогам до дрес-коду тощо.

Перевага застосунку в тому, що у ньому об'єднано буде усю розрізнену інформацію по пізнавальному туризму в Лондоні. З одного боку в умовах світової пандемії це дасть змогу популяризувати пізнавальний туризм в Лондоні, що після закінчення пандемії одразу призведе до зростання продажів, а отже збільшення прибутку для наших туристичних операторів. Якщо цим питанням зайнялися б британці, то це призвело до покращення туристичного іміджу країни у світі і збільшення потоків туристів, що так важливо, враховуючи, що Британія не має виходу до теплих морів, а Лондон є перлиною світового пізнавального туризму. Також ми вважаємо за доцільне створення комп'ютерної гри, в якій головний герой (він же турист) має змогу по обраному самостійно маршруту обирати туристичні об'єкти, за що отримує

винагороду у вигляді монет, якими ж і має змогу потім розплатитися за відвідування інших платних об'єктів. Важливо щоб кількість монет співпадала з реальними цінами на туристичні послуги, починаючи від ексклюзивних виставок в музеях, закінчуючи відвіданими чайної церемонії чи традиційного лондонського пабу. Тому важливо постійно оновлювати таку гру. Було б доречним, на наш погляд, якби переможцем у такій грі вважався той, хто відвідав якомога найбільше об'єктів і витратив якомога менше монет. Крім того, таку гру можна було б застосовувати і в навчальному процесі для майбутніх фахівців в індустрії туризму.

Один із фахівців маркетингу в туризмі О. Понипаляк вказує на важливість залучення інноваційних технологій у просуванні туристичних продуктів: «Говорячи про інноваційні підходи у туристичній сфері неможливо забути нову технологію, яка відкриває неймовірні можливості для туристичних операторів – VR. Технологія VR (Віртуальна реальність) дозволяє людині, яка одягнула спеціальні окуляри, побачити спроектовані світи, які можуть бути як запрограмовані з нуля, так і відтворені з фотографії або відео. У туристичній індустрії, окуляри VR активно використовуються для презентацій. Клієнти туристичних фірм мають змогу, знаходячись в офісі компанії побачити, як буде виглядати місце, куди вони планують поїздку, місце де вони будуть ночувати, основні культурні пам'ятки країни тощо. Вже 5 років ця технологія існує на ринку і у розвинених країнах, такі як Японія, Америка та країни Європи, вона використовується більшістю туристичних компаній».[82]

Перелічені вище туристичні оператори застосовують у просуванні пізнавальних турів три основні комунікаційні канали – Facebook, Telegram та Instagram. На жаль, це єдині канали онлайн маркетингу, що використовують туроператори. Тому, можна рекомендувати залучення інших інструментів digital маркетингу – месенджерів та соцмереж. Зокрема можна виділити такі сервіси як Whatsapp, Viber та Youtube. Не зважаючи на те, що кожен

туроператор має свій канал на Youtube, його роботу можна організувати краще. Передусім вважаємо за необхідне системно викладати відео, які стосуються пізнавального туризму у Лондон, оскільки зараз це поодинокі, уривчасті відео-хроніки, з яких не відчутно всієї величі міста і наш погляд це не достатньо мотивує туриста до подорожі. Теж саме, на наш погляд, стосується і публікацій у соцмережах.

Також одним з новітніх підходів до онлайн просування є робота з лідерами думок (opinionmakers). Це означає співпрацю з відомими блогерами, людьми, які багато подорожують, просто відомими людьми, які відвідали Лондон. Саме вони можуть створити дуже позитивний імідж пізнавальному туру до Лондона, адже їхня думка дуже важлива для людей.

Серед відгуків на сторінці у фейсбук Брі турс міститься така інформація: «Варто звернути увагу на покращення туристичного продукту, налагодження комунікації з партнерами та налаштування сервісів своєчасного та релевантного постачання інформації в соцмережах про дати відльоту, бронювання та екскурсії. Ця проблема спричиняє невдоволення». Тож вважаємо за необхідне покращити цей сегмент роботи з потенційним українським споживачем.

У зв'язку з цим можна запропонувати чітко планувати рекламну діяльність на початку кожного року і скласти рекламний бюджет, в якому буде враховано використання інноваційних технологій а також системне просування в соцмережах пізнавальних турів до Лондона.

Крім того актуальним є знайомство з командою професіоналів, починаючи від керівників, закінчуючи менеджерами, які займаються створенням і продажем турів до Лондона. Для цього на сторінці в фейсбук розміщується кілька фото і відповіді на маленьку анкету із 6-8 питань. Питання для анкети індивідуальні для кожного фахівця. Також важливо створювати відео, які відображають повний цикл роботи із клієнтом – від моменту його зацікавлення туристичним продуктом, закінчуючи його

відгуками. Сторінка в фейсбук також має відображати корпоративний дух, мати свою колективну індивідуальність. Для цього потрібно демонструвати колективні святкування, річниці, ювілеї. Згуртованість всередині притягує людей і створює позитивний імідж. Доведено, що короткі поради фахівців у галузі туризму щодо подорожей підвищують рейтинги відвідуваності сторінки, а отже і сприяють підвищенню кількості продажів. Також ми вважаємо, що необхідно збирати відеовідгуки про відвідини Лондона та розміщувати на сторінці у фейсбук, адже це буде відгук реальної людини зі справжнім профайлом, що викличе довіру, аніж письмовий відгук невідомої людини на сайті. Конкурси на фейсбук також повинні бути обов'язково. За репост і лайк наприклад посилення на рекламу пізнавального туру до Лондона у провідному ЗМІ переможець конкурсу повинен виграти суттєву знижку у придбанні туру.

На наш погляд, на сторінці в фейсбук є доцільним використання і платних опцій по просуванню. Так, зокрема, у певний найактуальніший період часу (літо, зимові свята, травневі свята) можна проплачувати публікації, які будуть з'являтися у хроніці всіх підписників

Варто розміщувати рекламу не тільки в професійних і ділових виданнях, але і в журналах, що містять виключно інформацію рекламного характеру. Такі журнали поширюються за допомогою поштової розсилки в різних районах великих міст, у великих торгових центрах, бізнес - структурах, спортивно-оздоровчих комплексах і салонах краси і є саме тією нішею, де знаходиться потенційний споживач такого туру як пізнавальний тур до Лондона. Реклама в подібних виданнях ефективна тим, що її бачить широке коло читачів, які дивляться ці журнали в години дозвілля і тим самим вже налаштовані на сприйняття інформації. Потім посилення на цю рекламу обов'язково давати на сторінці в фейсбук, що дозволить охопити велику аудиторію.

Також ми вважаємо, що необхідно підвищити ефективність роботи Інтернет-сайтів згаданих туроператорів, які по якійсь причині часто замовчують інформацію про вартість туру і перенасичують текстом, не надаючи відеозображення пізнавального туру. На наш погляд потенційний турист, який збирається до Лондона, є досить заможним і тому приховувати від нього кінцеву вартість туру є недоречним, оскільки ці люди цінують свій час і гроші.

Інтернет-сайт повинен бути ефективним засобом отримання інформації. На сайті повинна оперативно з'являтися інформація про наявність вільних турів, їх ціну, коротку відеопрезентацію та можливості їх on-line бронювання.

Крім того, вважаємо за необхідне підвищити якість прямої адресної розсилки як на сторінці в фейсбук так і класичними способами з метою інформування клієнтів про нові послуги, нові пізнавальні тури. Також буде ефективною поштовою розсилка рекламних пропозицій з пізнавальними турами великим організаціям найбільших міст України, що можливо буде цікаво для керівників, які захочуть використати такі тури для заохочення своїх працівників.

Вважаємо за необхідне туроператорам України, які хочуть збільшити продажі пізнавальних турів до Лондона створити презентаційний відеофільм про історико-культурний потенціал міста Лондон. Фільм може бути записаний на компакт-диск, який можна відправляти у поштової розсилці потенційним і реальним клієнтам і партнерам, а також може використовуватися в громадських місцях і на телебаченні.

Отже, головними проблемами у розвитку пізнавального туризму Лондона є загроза тероризму, вихід Великобританії із ЄС, що позначився на скороченні туристичних потоків в основному із США, крах недорогих авіакомпаній, що визначає дороговизну туристичних поїздок до Лондона з низки країн, в тому числі і України. Крім того, на наш погляд в Україні не достатньо проінформовано сучасного туриста про принади пізнавального

туризму в Лондоні. Виконання таких рекомендацій провідними туроператорами України, які займаються пізнавальними турами до Лондона, як використання новітніх технологій таких як VR, створення застосунку та комп'ютерної гри з пізнавальними туристичними маршрутами міста Лондон, та залучення лідерів думок і знаменитостей, покращення сайтів (інформація про наявність вільних турів, їх ціну, коротку відеопрезентацію та можливості їх on-line бронювання), збір відеовідгуків і розміщення їх на сайтаї чи сторінках у фейсбук, створення презентаційних фільмів про історико-культурну спадщину Лондона, застосування платної реклами у фейсбук у період відпусток, знайомство з командою професіоналів на сторінці у фейсбук для створення позитивного іміджу, пошук цільової аудиторії через великі підприємства і їх керівників – все це сприятиме зростанню споживачів пізнавальних турів до Лондона, а отже збільшенню прибутків туроператорів.

ВИСНОВКИ

Наукове дослідження поняття «міського туризму» розпочалося лише у 80-х рр. ХХ ст. З початку ХХІ ст. туризм у містах, за визначенням експертів Всесвітньої туристичної організації, став ключовим чинником розвитку міста та його господарства. Це стало підґрунтям для досліджень з теоретичного осмислення феномену міського туризму у всій його складності та спроб практичного впровадження результатів цих досліджень. На даний час, незважаючи на досить ґрунтовне висвітлення проблематики міського туризму (або туризму в містах), однозначного тлумачення сутності й змісту цього поняття поки що не існує. Це пов'язане, насамперед, з диференційованими підходами у різних країнах до визначення міста та туристичної діяльності міському середовищі. Але у будь-якому разі, згідно з результатами досліджень, одним із мотивів залучення туриста до міського туризму є пізнавальна мета.

Лондон був заснований римлянами ще на зорі нашої ери і має давню історію, насичену подіями світового значення. У Лондоні збереглося багато історико-культурної спадщини, яка визначає сьогодні його туристичну атрактивність. Столиця Великої Британії завжди була потужним портом, політичним та економічним центром не тільки країни але й Європи і усього світу, тому саме тут зосередилися потужні історико-культурні ресурси, які сприяють розвитку туризму в країні. Також, враховуючи особливості географічного положення країни, у жителів міста склався особливий менталітет. Для лондонців як і загалом для британців характерне дотримання традицій і церемоній. По сьогоднішній день діють традиції, які склалися ще в середні віки і пов'язані вони передусім з королівською родиною. Бажання побачити ці церемонії приваблює туристів і сприяє збільшенню туристичних потоків до столиці Великої Британії.

Туристична індустрія Великобританії є однією з крупніших галузей економіки, яка забезпечує 9% ВВП Великобританії та 10% робочих місць. У

квітні 2003 р. для популяризації Британії в світі та сприяння розвитку економіки було створене Британське національне агентство з розвитку туризму Visit Britain. Агентство фінансується через гранти, вступає у партнерські стосунки з комерційними компаніями: авіаперевізниками, великими туроператорами і т.д., продає свої туристичні продукти через 17 сайтів різними мовами та в різній валюті: лондонський проїзний Oyster Card, карти для відвідування музеїв, екскурсії і т.д.

Країна залучає туристів з усього світу своєю багатоміліардною самобутньою культурою, історією, неповторним «чисто англійським» шармом і колоритом. Згідно зі звітом Всесвітньої туристичної організації за 2019 р., Великобританія займає 10 місце у списку ТОП-10 найвідвідуваніших країн світу (36 млн. туристів). А ось серед 10 країн, в яких частка загальних надходжень від туризму складає майже 50%, Велика Британія займає 5 місце (52 млрд. дол. США). За даними Всесвітньої туристичної організації у 2019 р. країну відвідали 36,3 млн осіб, що становить 5,1% від загальної кількості в'їзних туристів у Європі. За цим показником Велика Британія у 2019 р. посіла 6 місце серед країн Європейського туристичного регіону.

До головних видів туризму у Великій Британії належать культурно-пізнавальний, діловий, освітній, подієвий, спортивний, ностальгічний та сільський. Найчастіше туристи долучаються до міського туризму (55,7%), а в цьому випадку лідирує безперечно Лондон, який належить до найвідвідуваніших міст світу завдяки своїй історико-культурній спадщині. За останніми даними ВТО перше місце займає Лондон – більш ніж 18 млн. туристів на рік збагачують бюджет країни на 19 млрд. дол. щорічно

Історико-культурні ресурси – це і матеріальні, і духовні пам'ятки народу, які відіграють велику роль як у формуванні світогляду народу, так і для задоволення матеріальних, у т. ч. і туристичних потреб. До найвідвідуваніших історико-культурних туристичних ресурсів належать об'єкти світової спадщини ЮНЕСКО, до яких належать: Вестмінстерський палац, абатство та

Церква святої Маргарити; Тауер; Морський Грінвіч; палаци та резиденції, історико-архітектурні пам'ятки суспільно-політичного життя, до яких належать: Букінгемський палац, Вайтхол, Хемптон, Резиденція прем'єр-міністра Великої Британії; культові споруди: Собор святого Павла, Церква Темпл, Церква святого Варфоломія, Церква святого Мартіна; музеї, галереї та театри: Британський музей, Національна Галерея; галерея ToteModern, театр Глобус. До природно-антропогенних туристичних ресурсів належать: Королівський ботанічний сад Кью, який віднесено до світової спадщини ЮНЕСКО; Гайд-парк, який унікальним чином поєднує природну красу і результати діяльності людини.

У Лондоні відбувається чимало заходів, які можна віднести до подієвих туристичних ресурсів. Лише в Альберт-холі щороку відбувається понад 300 заходів, включаючи концерти класичної музики, постановки опер і балетів, благодійні концерти тощо. Площі, до яких належать найвідвідуваніші і найпопулярніші серед туристів: Трафальгарська площа, яка є місцем проведення громадських заходів, чим звертає увагу туриста, та площа Пікаділі, яка приваблює до себе бізнес-еліту із усього світу, тут проводяться зустрічі великих корпорацій, підписуються контракти, відбуваються презентації інноваційних продуктів, що безумовно приваблює сучасного туриста; Лондонська фондова біржа, де відбуваються провідні бізнес-події країни; магазини вулиці Оксфорд-стріт та Ковент-Гарден; куди збираються туристи з усього світу, коли виробники випускають нові колекції одягу, взуття, аксесуарів тощо, на різноманітні розпродажі; «Лондонське око» – найбільше колесо огляду в Європі, прогулянка на якому перетворилася на одну з ключових подій для туриста; «Вемблі» – найбільший стадіон Великої Британії й одна з найбільш культових футбольних арен; де відбуваються футбольні матчі світового рівня; хмарочос The Shard, де відбуваються різноманітні заходи бізнесового та культурного життя. Крім того, в січні кожного року у Лондоні відбувається новорічний парад, на який

приїждять найвідоміші музичні виконавці країни. Крім того, саме в цей час проходить і Новорічний ярмарок. Тиждень моди проходить в Лондоні в лютому, на якому презентують модні новинки для сезону весна-літо. В березні проходить фестиваль віскі, де можна спробувати десятки сортів віскі. Протягом п'яти днів у травні проходить шоу квітів, в якому беруть участь провідні флористи і дизайнери країни. На початку червня в Лондоні проходить фестиваль мистецтв, на якому проводяться численні виставки і аукціони. Також у червні відбувається антикварний ярмарок, на яку приїждять колекціонери з усього світу. Протягом липня-серпня відбувається фестиваль класичної музики.

У Лондоні створене розвинене готельне господарство. Лондон є одним з небагатьох європейських міст, де заповнюваність готелів все одно залишилася на рівні істотно вище 80%. Варто наголосити, що лондонський ринок нерухомості, як і раніше, дуже надійний, що стимулює відкриття все нових і нових готельних об'єктів. Лондон має велику і розвинену мережу транспорту, яка включає в себе як приватні, так і державні послуги. Мережа транспорту Лондона відрізняється від мережі транспорту будь-якої іншої країни своєю досить низькою ціною за проїзд та надійністю перевезень. Серед туристів найпопулярнішими видами транспорту є метро та двоповерхові автобуси. Крім того, у Лондоні розташовано 6 аеропортів, тому не дарма його іноді називають авіаційними воротами Європи.

Головними проблемами у розвитку пізнавального туризму Лондона є загроза тероризму, вихід Великобританії із ЄС, що позначився на скороченні туристичних потоків, крах недорогих авіакомпаній, що визначає дороговизну туристичних поїздок до Лондона з низки країн, в тому числі і України.

Також істотний вплив на розвиток готельного господарства як Лондона, так і усієї Британії, зробила пандемія COVID-19. Так, за даними Market Watch з посиланням на результати дослідження, проведеного компанією Forward Keys, вперше в історії, Лондон вибув зі списку 10 найбільш популярних для

туризму європейських міст. Якщо ще рік тому Британська столиця лідирувала за кількістю бронювання готелів, то зараз місто перемістилося на 11-у позицію в рейтингу.

Крім того, на наш погляд в Україні не достатньо проінформовано сучасного туриста про принади пізнавального туризму в Лондоні.

У зв'язку із вартістю турів до Лондона, візовими формальностями, терористичними загрозами тощо, популярність пізнавальних турів до Лондона серед українців нижча у порівнянні з турами з метою відпочинку і розваг до таких країн, як Туреччина, Єгипет, Болгарія, Албанія і інші. З метою зростання кількості споживачів пізнавальних турів до Лондона, а отже збільшення прибутків українських туроператорів, після аналізу їх підходів у просуванні пізнавальних турів до Лондона напрацьовано такі рекомендації:

- використання новітніх технологій VR;
- створення застосунку та комп'ютерної гри з пізнавальними туристичними маршрутами міста Лондон;
- залучення лідерів думок і знаменитостей, які відвідали місто з метою популяризації пізнавальних турів та історико-культурної спадщини;
- покращення сайтів (в першу чергу щодо наявності інформації про вільні тури, їх ціну, коротку відеопрезентацію та можливості їх on-line бронювання);
- збір відеовідгуків і розміщення їх на сайті чи сторінках у фейсбук;
- створення презентаційних фільмів про історико-культурну спадщину Лондона;
- застосування платної реклами у фейсбук у період відпусток;
- знайомство з командою професіоналів туристичних підприємств на сторінці у фейсбук для створення позитивного іміджу;
- пошук цільової аудиторії через великі підприємства і їх керівників.

РЕЗЮМЕ

Кваліфікаційна робота Чуріка Євгена Ігоровича на тему «Історико-культурні туристичні ресурси як основа розвитку пізнавального туризму в Лондоні» присвячена актуальній темі аналізу розвитку пізнавального туризму в Лондоні. Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є пізнавальний туризм в Лондоні. Предметом дослідження є використання історико-культурних туристичних ресурсів міста Лондон у пізнавальному туризмі.

Метою дослідження є визначення ролі історико-культурних туристичних ресурсів у розвитку пізнавального туризму у Лондоні та формування рекомендацій щодо популяризації туристичних подорожей з пізнавальною метою до британській столиці для українських споживачів. Завдання дослідження: охарактеризувати термінологічний апарат та методологію дослідження; з'ясувати історичні та ментальні передумови розвитку туризму в Лондоні; проаналізувати місце Лондона у туристичній індустрії Великої Британії; охарактеризувати історико-культурні туристичні ресурси міста Лондон; з'ясувати проблеми розвитку пізнавального туризму у місті Лондон; сформувати рекомендації щодо інформаційно-комунікаційної оптимізації просування пізнавального туризму м. Лондон в Україні.

У процесі роботи були застосовані такі методи дослідження, як описовий, ретроспективний, статистичний, метод аналізу і синтезу, порівняльний.

Здійснивши дослідження теоретичних аспектів розвитку пізнавального туризму в Лондоні можна зробити наступні висновки: Столиця Великої Британії завжди була потужним портом, політичним та економічним центром не тільки країни але й Європи і усього світу, тому саме тут зосередилися потужні історико-культурні ресурси, які сприяють розвитку туризму в країні.

Ключові слова: туризм, пізнавальний туризм, в'їзний туризм.

RESUME

The qualifying work of Churik Yevhen Ihorovych on "Historical and cultural tourist resources as a basis for the development of cognitive tourism in London" is

devoted to the topical issue of analysis of the development of cognitive tourism in London. The object of study of the qualification work is cognitive tourism in London. The subject of the study is the use of historical and cultural tourist resources of the city of London in cognitive tourism.

The aim of the study is to determine the role of historical and cultural tourist resources in the development of cognitive tourism in London and to form recommendations for the promotion of tourist trips for educational purposes to the British capital for Ukrainian consumers. Tasks of the research: to characterize the terminological apparatus and methodology of the research; to find out the historical and mental preconditions for the development of tourism in London; analyze the place of London in the UK tourism industry; to characterize the historical and cultural tourist resources of the city of London; to characterize the tourist infrastructure of cognitive tourism; to find out the problems of development of cognitive tourism in the city of London; to form recommendations on information and communication optimization of the promotion of cognitive tourism in the city of London in Ukraine.

In the course of work such research methods as descriptive, retrospective, statistical, method of analysis and synthesis, comparative were applied.

After studying the theoretical aspects of the development of cognitive tourism in London, the following conclusions can be drawn: The capital of Great Britain has always been a powerful port, political and economic center not only in the country but also in Europe and the world. in country. Also, taking into account the peculiarities of the geographical location of the country.

Key words: tourism, cognitive tourism, inbound tourism.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Аеропорт Лондона зачиняється до кінця квітня у зв'язку з пандемією.Європейська правда: веб-сайт. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/>(дата звернення: 20.10.2020).
2. Білецька І. М. Національні особливості організації готельної справи у світовій індустрії гостинності. Ефективна економіка. 2015. №1. С.78-96.
3. Бейдик О.О. Тлумачний словник термінів з рекреаційної географії (географії туризму). Київ: Київський університет, 1993. 56 с.
4. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристичні ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування. Київ, 2001. 428с.
5. Британський музей б'є рекорд відвідуваності. BBC News Україна: веб-сайт. URL: <https://www.bbc.com/> (дата звернення: 17.09.2020).
6. В Британії туроператоры требу ют отемнить нове карантинные правила: веб-сайт. URL:<https://www.dw.com/>(дата звернення: 27.09.2020).
7. Вулиця Мелл в Лондоні: веб-сайт. URL: https://tonkosti.ru/Вулиця_Мелл_в_Лондоні (дата звернення: 08.10.2020).
8. Вулиця Стренд в Лондоні: веб-сайт. URL: https://www.virgeo.ru/Вулиця_Стренд_в_Лондоні (дата звернення: 08.10.20).
9. Галасюк С. С. Основні напрями розвитку туристичного ринку Великої Британії. Матеріали ІІІ міжнародної науково-практичної конференції. «Індустрія гостинності в країнах Європи». Сімферополь: ВіТроПринт, 2009. С.31-33.
10. Гладкий О.В. Особливості формування та розвитку міського туризму в Україні. Географія та туризм. 2017. Вип. 38. С. 71 – 81.
11. Енциклопедія архітектурної спадщини України: тематичний словник. Київ: Українська Академія архітектури, 1985. 366 с.
12. Ермакова С. О. Обычаи народов мира. Обычаи народов мира. Москва., 2018. 224с.

13. Залог успешности гостиничного бизнеса в правильно выделенных сегментах клиентов топ-менеджер Fairmont Grand Hotel Kyiv: веб-сайт. URL:<https://delo.ua/business>(дата звернення: 27.09.2020).
14. Зацерковний В. І., Тішаєв І. В., Демидов В. К. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. Ніжин, 2017. 238 с.
15. Історія та архітектура Лондонського Тауера: веб-сайт. URL: <https://web.archive.org/> (дата звернення: 08.10.20).
16. Директор агентства по розвитку туризму Visit Britain: «Королевская семья стала брендом, очень важным для Великобритании»: веб-сайт. URL: <https://www.vedomosti.ru/business/characters/2019/09/10><https://www.vedomosti.ru/business/characters/2019/09/10> (дата звернення: 06.10.2020).
17. Доходы лондонських отелей снижаются. Международные инвестиции: веб-сайт. URL:<https://internationalinvestment.biz/> (дата звернення: 27.10.2020).
18. Класифікація готелів у Великобританії: веб-сайт. URL: <https://pidru4niki.com/>(дата звернення: 27.09.2020).
19. Країнознавство: теорія та практика: підручник. Львів: Нац. ун-т ім. І. Франка, 2012. 528 с.
20. Логинова Н. Ю. Туристский бизнес Великобритании: история и основные направления развития отрасли. Сервис PLUS. 2015. Т. 9. С. 19-24.
21. Лондон – все про столицю Британії: веб-сайт. URL: <https://turizm.world/london.html> (дата звернення: 07.10.20).
22. Лондон на долоні: веб-сайт. URL: <https://mandry.club/mista/london/>
23. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг. Київ.: Альтерпрес, 2002. 436 с.
24. Мальська М.П., Гамкало М.З., Бордун О.Ю. Туристичне країнознавство. Європа: Навч. посіб. – 2-ге вид. К.:Центр учбової літератури, 2010. 224с.
25. Мировой атлас данных. Великобритания. Туризм: веб-сайт.URL: <https://knoema.ru/atlas/> (дата звернення: 17.10.2020).

26. Об'єкти Об'єданого Королівства Великобританії та Північної Ірландії, що внесені до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО: веб-сайт. URL: <http://whc.unesco.org/en/statesparties/gb> (дата звернення: 08.07.20).
27. Смирнов І.Г. Іміджмейкинг та брендинг туристичної дестинації (на прикладі міського туризму) Наукові записки СумДПУ імені А.С.Макаренка – Географічні науки. 2017. Випуск 8. С. 154 – 174.
28. Сиротенко Н.Г., Менделеев В.А. Малая энциклопедия стран. Харьков: Торсинг, 2000. 380 с.
29. Скаковська С.С. Рекреаційні ресурси як основа формування територіальних рекреаційних систем. Матеріали доповідей III науково-практичної конференції "Інформаційні технології в управлінні туристичною та курортно-рекреаційною економікою". Бердянськ: АУІТ "АРІУ", 2007. С. 92 - 100.
30. Смаль І. В. Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля Міжнародна науково-практична конференція «Рекреація, туризм і дозвілля: тлумачення і співвідношення понять». Київ: Київський національний університет культури і мистецтв, 2004. С.73-98.
31. Смаль І. В. Туристичні ресурси світу. Ніжин: Видавництво Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2010. 336 с.
32. Соломин А.А., Соломина Л.Д., Достопримечательности Испании. Москва, 2006. 305 с.
33. Стафійчук В. І. Рекреалогія: навчальний посібник Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2010. 336 с.
34. Ткаченко Т., Мельниченко С. Тенденції розвитку світового туризму. Вісник КНТЕУ. 2004. №6. С. 80-85.
35. Фельтина А. Н. Все об Испании. Харьков: Фолио, 2008. 459 с.
36. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси і культурологія. Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2007. 312 с.

37. Черніна І.В. Міжнародний туризм в економіці регіону: Навч-метод. посібник. Донецьк: ДонДУУ, 2006. 167с.
38. Трафальгарська площа – найбільше «перехрестя» Лондона. веб-сайт. URL: <https://putidorogi-nn.ru/evropa> (дата звернення: 08.07.20).
39. Туризм у Великій Британії. веб-сайт. URL: <http://www.geograf.com.ua/great-britain> (дата звернення: 07.07.20).
40. Туризм і місто: досвід, проблеми та перспективи: монографія / за заг. ред. І. М. Писаревського; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Харків: ХНАМГ, 2011. 284 с.
41. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень: навчальний посіб. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2003. 240 с.
42. Цюпін Б. Туризм – провідна галузь економіки Великобританії. веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/amp/25160253.html> (дата звернення: 07.07.20).
43. Чарінг-Кросс. Детальна інформація і опис. Веб-сайт. URL: <https://www.votpusk.ru/city/London> (дата звернення: 08.07.20).
44. Неймовірних фактів про Лондон. Веб-сайт. URL: <https://shkudun.com.ua/puteshestviya> (дата звернення: 08.07.20).
45. About London Overground. ArrivaRailLondon. Веб-сайт. URL: <http://www.arrivarailondon.co.uk/> (дата звернення: 18.07.2020).
46. Alexander Lew (14.11.2007). LondonOverground, notUnderground. Wired.Веб-сайт. URL: <https://www.wired.com/> (дата звернення: 18.07.2020).
47. Barking Riverside Extension Transport options summary report. TransportforLondon. Веб-сайт. URL:<https://consultations.tfl.gov.uk/> (датазвернення: 20.07.2020).
48. BeijingtoovertakeLondonasworld'slargestaviationhub. Massivenewairportplanned. Веб-сайт. URL:<https://centreforaviation.com/>(датазвернення: 20.07.2020).

49. Coronavirus: London cuts Tube travel unless you really have to». SkyNews. веб-сайт. URL: <https://news.sky.com/> (дата звернення: 18.07.2020).
50. Coronavirus: Transport for London expects to lose. BBC News. BBC. веб-сайт. URL: <https://www.bbc.com/news> (дата звернення: 18.07.2020).
51. Coronavirus: Transport for London secures emergency £1.6bn bailout BBC News. веб-сайт. URL: <https://www.bbc.com/news> (дата звернення: 18.07.2020).
52. Cross, David (1 версня 1987). Enthusiasts flock to busy opening day: Docklands Light Railway. The Times. Веб-сайт. URL: <https://galeapps.gale.com/> (дата звернення: 18.07.2020).
53. International Tourism Investment Association (ITIA). Hotel Valuation Index Report 2018 – Great Britain. Official Website. веб-сайт. URL: <http://itia.org.cn/> (дата звернення: 27.07.2020).
54. International Tourism Highlights, 2019 Edition – WTO Highlights_2019. веб-сайт. URL: https://tourlib.net/wto/WTO_highlights_2019.pdf https://tourlib.net/wto/WTO_highlights_2019.pdf. (дата звернення: 06.07.20).
55. Definition of «paratransit». веб-сайт. URL: <https://www.merriam-webster.com/> (дата звернення: 20.07.2020).
56. Dial a Ride: веб-сайт. URL: <https://tfl.gov.uk/> (дата звернення: 20.07.2020).
57. Gatwick Airport. Веб-сайт. URL: <https://gatwickairport.com> (дата звернення: 20.07.2020).
58. Gaworecki W.W. Turystyka Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2003. 438 s.
59. Hotel Star Rating System. веб-сайт. URL: <https://www.prideofbritainhotels.com/> (дата звернення: 27.07.2020).
60. London Dial-a-Ride. Age UK: веб-сайт. URL: <https://archive.is/> (дата звернення: 20.07.2020).

61. London Streets. Веб-сайт. URL: <https://tfl.gov.uk/> (дата звернення: 20.07.2020). LondonHeathrow. веб-сайт. URL:<https://www.heathrow.com/>(дата звернення: 20.07.2020).
62. London City Airport – Corporate Information. London City AirportLtd: веб-сайт. URL:<https://londoncityairport.com> (дата звернення: 20.07.2020).
63. London Luton Airport: веб-сайт. URL:<https://www.london-luton.co.uk>(дата звернення: 20.07.2020).
64. London Stansted Airport. Веб-сайт: URL:<https://www.londonstanstedairport.com> (дата звернення: 20.07.2020).
65. London Southend Airport: веб-сайт. URL:<https://www.southendairport.com>(дата звернення: 20.07.2020).
66. London Transport Museum. About Travelcard:веб-сайт. URL:<https://www.ltmuseum.co.uk/>(дата звернення: 20.07.2020).
67. Londondropoffthelistoftop 10 European travelhotspots for thefirsttime. веб-сайт. URL: <https://www.marketwatch.com/>(дата звернення: 27.07.2020).
68. Madame Tussauds. Official Website. веб-сайт. URL: <https://www.madametussauds.com/> (дата звернення: 18.07.2020).
69. Master Card 2016. Global Destination Cities Index 2016. веб-сайт. URL: <https://newsroom.mastercard.com/wp-content/uploads/2016/09/FINAL-Global-Destination-Cities-Index-Report.pdf>. (дата звернення: 08.06.20)
70. Museum of London. Official Website. веб-сайт. URL: <https://www.museumoflondon.org.uk/> (дата звернення: 18.07.2020).
71. Museum Of LondonSite. The Times.14 November 1964. с.12. (дата звернення: 18.07.2020).
72. Museum of London – Act 1965. National Archives. Веб-сайт. URL: <https://www.legislation.gov.uk>. (дата звернення: 18.07.2020).
73. McDonald, Henry (7 May 2020). Londonneeds £2bn tokeep transportsystem running until autumn. веб-сайт. URL: <https://www.theguardian.com/> (дата звернення: 18.07.2020).

74. MTR Crossrail – Crossrail Rolling Stock. веб-сайт. URL: <https://mtrel.co.uk/> (дата звернення: 18.07.2020).
75. Matters, Transport for London. веб-сайт. URL: <https://tfl.gov.uk/info-for/media/press-releases/2020/> (дата звернення: 18.07.2020).
76. New Tuberestrictionstostopnon-essentialtrips. BBC News. Веб-сайт. URL: <https://www.bbc.com/news/> (дата звернення: 18.07.2020).
77. OysterOnline. Веб-сайт. URL: <https://www.oyster.tfl.gov.uk> (дата звернення: 20.07.2020).
78. Ontherightlines? Vegetation Management on London’sRailwayEmbankments Веб-сайт. URL:<https://web.archive.org/>(дата звернення: 20.07.2020).
79. O’Connor, Rob (18 May 2020). "LondonmayordescribesTfL’s £1.6bn bailoutas "stickingplaster"". InfrastructureIntelligence. веб-сайт. URL: <http://www.infrastructure-intelligence.com/> (датазвернення: 18.07.2020).
80. Statistics from Gatwick Airport Limited (2018 р.). веб-сайт. URL: <https://web.archive.org/>(дата звернення: 20.07.2020).
81. Statemen fAccounts for the Year Ending 31 March 2008. TransportforLondon. 25 June 2008. р. 71. веб-сайт. URL: <http://content.tfl.gov.uk/> (дата звернення: 18.07.2020).
82. Smith, Howard. Crossrail – Moving to the Operating Railway Railand Underground Panel 12 February 2015. TransportforLondon. Веб-сайт. URL: <http://content.tfl.gov.uk/> (датазвернення: 18.07.2020).
83. Network Rail – werun, lookafterandimproveBritain'srailway. Веб-сайт. URL:<https://www.networkrail.co.uk/>(дата звернення: 20.07.2020).
84. The National Gallery. Official Website. веб-сайт. URL: <https://www.nationalgallery.org.uk/> (дата звернення: 18.07.2020).
85. The Department for Digital, Culture, Media&Sport. веб-сайт. URL: <https://bit.ly/2Y8pe2Z> (дата звернення: 07.07.2020).
86. Tate Modern. Official Website. веб-сайт. URL: <https://www.tate.org.uk/> (дата звернення: 18.07.2020).

87. Transport for London. About London River Services. веб-сайт. URL: <https://tfl.gov.uk/> (дата звернення: 20.07.2020).
88. Transport for London. Your guidetofaresandticketswithinZones 1-6 (PDF). Greater London Authority. Веб-сайт. URL: <https://web.archive.org/> (дата звернення: 20.07.2020).
89. TfL Rail. Transport for London. веб-сайт. URL: <https://tfl.gov.uk/> (дата звернення: 18.07.2020).
90. Transport for London. London Buses. веб-сайт. URL: <https://web.archive.org/> (дата звернення: 20.07.2020).
91. Talk:Transport for London. веб-сайт. URL: <https://en.wikipedia.org/> (дата звернення: 18.07.2020).
92. Visit Britain: The Official Tourism Website of Great Britain. веб-сайт. URL: <https://www.vedomosti.ru/business/characters/2019/09/10https://www.visitbritain.com/gb/> (дата звернення: 17.07.2020).
93. Visit London: Official Visitor Guide. веб-сайт. URL: <https://www.visitlondon.com/> (дата звернення: 06.07.2020).
94. United Kingdom AIP. Веб-сайт. URL: <http://www.nats-uk.ead-it.com/> (дата звернення: 20.07.2020).
95. Ulander T, Berg L. Urbantourism: performanceandstrategiesin 8 Europeancities. веб-сайт. URL: cabdirect.org. (дата звернення: 07.07.20)
96. UK. London's EconomicPlan–London's TourismIndustry. веб-сайт. URL: <http://www.uncsbrp.org/tourism.htm> (дата звернення: 06.07.2020).
97. UK: веб-сайт. URL <https://mandry.club/mista/london/>.